

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
Кафедра початкової освіти

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ АНАЛІЗУВАТИ ХУДОЖНІ ТВОРИ
В УЧНІВ 3 КЛАСУ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
Спеціальність 013 «Початкова освіта»

Жиліної Катерини Олександрівни,
студентки групи ПОм-1-24-1.4д

Науковий керівник:
Нежива Людмила Львівна,
доктор педагогічних наук, доцент

Допущено до захисту
Протокол №___ від _____ 2025 р.
Завідувач кафедри _____ Г. Л. Бондаренко

КИЇВ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Психолого-педагогічні чинники, що впливають на формування читацьких умінь у третьокласників

1.2. Сутність і структура умінь аналізувати художній твір

1.3. Методичні підходи до формування аналітичних умінь на уроках читання в початковій школі

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ УМІНЬ АНАЛІЗУВАТИ ХУДОЖНІ ТВОРИ У 3 КЛАСІ

2.1. Діагностика рівня сформованості вмінь аналізувати художній твір у третьокласників

2.2. Розроблення системи завдань і методичних прийомів аналізу художнього твору на уроках читання

2.3. Аналіз результативності розробленої методики

Висновки до розділу 2

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Аналіз художнього твору є важливим складником розвитку читацьких умінь у дітей, особливо на етапі початкового навчання. Вміння критично сприймати, осмислювати та інтерпретувати прочитане створює основи для подальшого формування глибших навичок літературної творчості, розвитку мислення та емоційної чутливості. Враховуючи важливість цієї компетенції для учнів 3 класу, дослідження формування умінь аналізувати художні твори на уроках читання є вкрай актуальним.

Актуальність теми обумовлена впровадженням концепції «Нова українська школа», яка передбачає розвиток критичного мислення у дітей через вміння аналізувати текст, формування комунікативної і читацької компетентності учнів. Вміння аналізувати художні твори сприяє формуванню в дітей здатності до самостійного осмислення текстів, розуміння їхнього змісту, моральних аспектів та естетичної цінності. Це дозволяє не тільки покращити навички читання, але й сприяє загальному розвитку особистості третьокласників.

Об'єктом дослідження є процес формування умінь аналізувати художні твори в учнів 3 класу на уроках читання.

Предметом дослідження є методика аналізу художніх творів на уроках читання.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методичне забезпечення формування в учнів 3 класу умінь аналізувати художні твори на уроках читання, спрямовані на підвищення ефективності їхньої читацької діяльності та розвитку критичного й емоційно-ціннісного сприймання тексту.

Завданнями дослідження є:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми формування умінь аналізу художніх творів у молодших школярів.
2. Розкрити сутність і структуру умінь аналізувати художній твір.

3. Визначити критерії, показники й рівні сформованості умінь аналізувати художній твір в учнів 3 класу.

4. Розробити методику формування умінь аналізувати художні твори в процесі уроків читання в 3 класі.

5. Перевірити ефективність розробленої методики та визначити умови, що забезпечують успішне формування аналітичних умінь у молодших школярів.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань у дослідженні було застосовано комплекс **методів**, що забезпечили всебічне вивчення процесу формування умінь аналізувати художні твори у учнів 3 класу на уроках читання, а саме: 1) Аналіз наукової літератури, що дозволив вивчити теоретичні засади формування читацьких умінь та аналізу художніх творів, зокрема через праці дослідників у галузі педагогіки та психології. Це дало змогу визначити основні педагогічні підходи та принципи, які сприяють розвитку аналітичних умінь у молодших школярів. 2) Спостереження, що було використано для вивчення процесу навчання учнів 3 класу на уроках читання. Цей метод дозволив зафіксувати рівень сформованості умінь аналізувати художні твори через спостереження за поведінкою учнів під час виконання навчальних завдань. 3) Анкетування та опитування учнів і вчителів, що стали важливими інструментами збору даних про рівень розвитку читацьких умінь учнів та практики викладання аналізу художніх творів у школі. Це дозволило отримати вичерпну інформацію щодо використання методів аналізу літературних творів у початковій школі. 4) Тестування, що було застосовано для оцінки рівня розвитку вміння аналізувати художні твори серед учнів 3 класу. Тестові завдання дозволили виміряти здатність учнів до інтерпретації змісту, виявлення ключових образів та моральних аспектів твору. 5) Метод експерименту, який дозволив перевірити ефективність методичних рекомендацій щодо формування вміння аналізувати художні твори в учнів. Експеримент полягав у порівнянні результатів учнів до і після застосування нових методичних підходів. 6) Контент-аналіз програмних матеріалів та

підручників був використаний для оцінки відповідності навчальних ресурсів вимогам щодо розвитку вміння аналізувати художні твори у учнів 3 класу. Це дозволило визначити ефективність чинних підручників та програм в контексті реалізації завдань Нової української школи. 7) Метод статистичного аналізу, що застосовувався для обробки результатів анкетування, тестування та експериментів. Це дозволило зробити кількісні висновки щодо ефективності застосованих методів і підходів, а також визначити рівень сформованості умінь аналізувати художні твори у учнів.

Апробація магістерського дослідження включала участь у конференціях: I Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Наукові інсайти майбутніх педагогів: від пошуку до втілення» (24 жовтня 2025, м. Київ); V Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку» (14 травня 2025, м. Рівне); II Всеукраїнська студентсько-викладацька науково-практична конференція з міжнародною участю «Початкова школа в новій освітній реальності: традиції й інновації, проблеми й перспективи» (24 квітня 2025, м. Лубни).

Магістерське дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Психолого-педагогічні чинники, що впливають на формування читацьких умінь у третьокласників

Формування читацьких умінь у молодших школярів, зокрема в учнів 3 класу, зумовлюється низкою психолого-педагогічних чинників, які варто враховувати під час організації процесу літературного читання. В. Мартиненко зазначає, що на цьому етапі навчання, учні перебувають у перехідному періоді від домінування наочно-образного мислення до формування елементів логіко-абстрактного мислення, що створює як умови для розвитку читацької діяльності, так і певні труднощі [20, с. 17].

Серед провідних психологічних чинників, що впливають на формування читацьких умінь у третьокласників, варто виокремити такі:

1. Рівень розвитку пізнавальних процесів.

а) Мислення. У цьому віці мислення набуває дедалі більш узагальненого характеру, але все ще значною мірою залежить від конкретних уявлень. На думку О. Савченко, учням складно самотійно виділяти головну думку, аналізувати мотиви поведінки персонажів чи співвідносити події з реальним життєвим досвідом [29, с. 141].

б) Уява. 7-8 років – період активного розвитку уяви, що є важливим чинником уявного занурення в художній текст, співпереживання персонажам, моделювання ситуацій за межами тексту.

в) Пам'ять. Домінує механічна пам'ять, тому учні краще запам'ятовують зовнішні події, імена, послідовність сюжетних епізодів, але мають труднощі з відтворенням підтексту або морального змісту твору.

г) Увага. У віці 7-8 років нестійка, обсяг її обмежений, що ускладнює тривале зосередження на змісті твору й аналізі деталей [28, с. 58].

2. Особливості емоційної сфери.

Учні молодшого шкільного віку емоційно вразливі, здатні співпереживати героям твору, однак їхня емоційна реакція часто є безпосередньою, ситуативною, не завжди усвідомленою. Водночас саме емоційна залученість сприяє формуванню первинного читацького інтересу, що є важливим мотиваційним компонентом читацьких умінь.

Н. Білоконна зазначає, як емоційно-вольові особливості впливають на ставлення до читання: емоційно активні діти глибше співпереживають, але можуть бути менш зосередженими, а інші навпаки – більш аналітичні, але менш емоційно залучені. Ці відмінності вимагають індивідуалізованого підходу, диференціації завдань і гнучкої педагогічної підтримки для розвитку сильних сторін і подолання труднощів [4, с. 11].

3. Розвиток мотивації.

У віці 8–9 років формується здатність до довільного регулювання поведінки, що важливо для організації навчальної та читацької діяльності. Проте, на думку Н. Ігнатенко, ця довільність ще нестійка, тому учні не завжди можуть самостійно контролювати читання [16, с. 39].

Домінує зовнішня мотивація, через що потрібні чіткі інструкції, покрокові алгоритми та підтримка дорослих. Відсутність самоконтролю і внутрішньої мотивації ускладнює роботу з текстом, особливо під час аналізу і рефлексії. Педагогічна підтримка і позитивне підкріплення допомагають формувати навички планування, вибору стратегії читання, розподілу часу й самоперевірки.

Отже, розвиток довільності у третьокласників потребує системного супроводу з поступовим переходом від зовнішнього керівництва до самостійності та відповідальності за читацькі результати

4. Індивідуальні особливості розвитку.

Визначальним чинником формування читацьких умінь у третьокласників, за визначенням науковців І. Бринзи та В. Горелової, є індивідуальні особливості розвитку дитини, що охоплюють когнітивну,

мовленнєву та емоційну сфери. Темпи інтелектуального, мовленнєвого та емоційного розвитку в дітей цього віку значно різняться, що зумовлює нерівномірність читацьких навичок у класі [9, с. 52].

Деякі учні вже володіють базовими операціями мислення (порівняння, аналіз, узагальнення), що дозволяє їм інтерпретувати текст і розуміти мотиви персонажів, інші ж сприймають лише буквальний зміст. У. Чавс зазначає, що рівень мовленнєвого розвитку теж варіюється: діти з розвиненим словниковим запасом і зв'язним мовленням легше формулюють судження та аргументують думки, натомість слабші мають труднощі з усним висловленням та логічними зв'язками [46, с. 53]. Отже, психологічні чинники значною мірою визначають рівень та якість формування читацьких умінь у третьокласників.

Усвідомлення вікових і індивідуальних особливостей учнів дозволяє педагогу вибудовувати навчальний процес таким чином, щоб максимально сприяти розвитку навичок осмисленого, емоційно-залученого та критичного читання, відповідного до можливостей і потреб дітей молодшого шкільного віку.

Розглянемо педагогічні чинники. У процесі формування читацьких умінь учнів, вирішальне значення мають методичні аспекти, які впливають на якість і динаміку засвоєння навичок роботи з художнім текстом. До ключових з-поміж них належать:

а) Методи та прийоми навчання читанню та аналізу текстів.

Це ключовий педагогічний чинник, що безпосередньо впливає на рівень сформованості читацьких умінь і компетентностей учнів. О. Савченко вказує, що зміст, структура й послідовність навчальної діяльності мають бути зорієнтовані на розвиток не лише техніки читання, а насамперед – усвідомленого, осмисленого, емоційно залученого ставлення до художнього тексту [29, с. 167].

На думку О. Савченко, ефективна методика навчання читанню передбачає поетапну організацію роботи з текстом, яка охоплює три основні етапи: до читання, під час читання та після читання [31, с. 88].

На кожному з етапів застосовуються відповідні методичні прийоми, що сприяють формуванню читацьких навичок: прогнозування змісту за заголовком або ілюстраціями, актуалізація особистого досвіду, постановка проблемних запитань, формулювання гіпотез щодо розвитку подій тощо. Такі методи активізують мислення та емоційно-ціннісну сферу школярів, сприяючи більш глибокому залученню до читацької діяльності.

І. Гудзик зазначає, що особливої ваги набуває систематичне використання прийомів аналітичного та інтерпретативного характеру, зокрема: виявлення ключових слів та образів, визначення основної думки, аналіз характерів та вчинків персонажів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями, формулювання авторського задуму тощо [13, с. 69].

Не менш важливими є моделювання ситуацій співпереживання, інтерактивні методи (робота в парах і групах, дискусії, рольові ігри), які допомагають учням краще зрозуміти внутрішній світ героїв, емоційно «прожити» сюжет твору, що є надзвичайно значущим для цього віку.

б) Використання дидактично обґрунтованого текстового матеріалу.

Добір художніх творів, адекватних віковим та інтелектуальним можливостям молодших школярів, є передумовою ефективного формування читацьких умінь. За думкою Білоконної Н.І., якщо тексти відповідають інтересам, досвіду та емоційному сприйняттю учнів, вони стимулюють читацьку активність, сприяють глибшому розумінню та критичному осмисленню [3, с. 39].

в) Професійна компетентність учителя.

Ця компетентність є ключовим чинником, що визначає успішність формування читацьких умінь у молодших школярів. Йдеться не лише про загальну педагогічну підготовку, а передусім про наявність спеціальних знань і вмінь у галузі вікової психології, методики викладання літературного читання, дидактичного проєктування та формувального оцінювання.

Насамперед, знання вікових особливостей розвитку дітей 8–9 років дає змогу педагогу адекватно добирати стратегії подання матеріалу, розуміти

особливості сприйняття тексту учнями, прогнозувати типові труднощі та запобігати їм.

К. Бабенко наголошує, що володіння методикою формування читацької компетентності дозволяє ефективно поєднувати репродуктивні й продуктивні форми роботи з текстом, сприяти розвитку аналітичного мислення, мовленнєвих умінь, емпатійного та критичного читання [1, с. 15].

Також важливою складовою професійної компетентності є готовність до інноваційної діяльності, використання інтерактивних технологій, цифрових ресурсів, методик критичного мислення та міжпредметної інтеграції. Це дає змогу зробити процес читання більш динамічним, осмисленим і наближеним до реальних життєвих ситуацій [44, с. 12].

Комплексно оцінює професійну компетентність учителя О. Савченко і зазначає, що її сутність не лише в забезпеченні ефективної реалізації освітніх програм, а й в створенні умов для розвитку внутрішньої мотивації до читання, читацької самостійності та культури осмисленого сприйняття художнього слова в учнів третього класу [33, с. 65].

г) Створення мотиваційного середовища.

Одним із найважливіших педагогічних чинників, що впливають на формування читацьких умінь у учнів третього класу, є організація мотиваційного середовища, у якому читання постає не як обов'язок, а як захопливий, пізнавальний і емоційно насичений процес.

Саме наявність позитивної читацької мотивації значною мірою зумовлює рівень активності учня в опрацюванні художнього тексту, глибину розуміння змісту, готовність до рефлексії та елементарної інтерпретації [5, с. 8]. Формування читацької мотивації потребує системної педагогічної роботи, що включає емоційно забарвлене подання літературного матеріалу, добір змістовно цікавих, естетично оформлених творів, наближених до життєвого досвіду дітей.

Успішними мотиваційними прийомами виступають інтерактивне читання, драматизація фрагментів творів, вільне висловлення емоційних

вражень, створення ілюстрацій до прочитаного, складання альтернативних кінцівок тощо [13, с. 34]. Такі форми роботи викликають у дітей емоційний відгук, формують внутрішню потребу в читанні та співпереживанні. Ефективними засобами підвищення читацької мотивації є також організація позаурочної читацької діяльності: читацькі марафони, змагання на кількість прочитаних книжок, оформлення виставок у класній бібліотеці, ведення читацьких щоденників або «книжкових паспортів» [29, с. 134].

Такі заходи сприяють формуванню почуття успіху, читацької самоідентичності та належності до читацької спільноти.

д) Диференціація та індивідуалізація навчання.

У процесі формування читацьких умінь у третьокласників важливим є урахування індивідуальних особливостей учнів, зокрема їхнього рівня читацької підготовки, темпів розвитку, стилів навчання та мотиваційної сфери.

Нерівномірність мовленнєвого й когнітивного розвитку в цьому віці зумовлює значну різнорівневість читацьких компетентностей, що робить уніфіковане навчання малоефективним. Застосування диференційованих завдань - за рівнем складності, видом діяльності чи формою подання, дозволяє забезпечити доступність змісту для всіх учнів. Слабші читачі отримують завдання з опорою на візуальні елементи, тоді як сильніші — вправи на аналіз, порівняння й рефлексію.

Бринза І.В. та Горєлова В.О. вказують, що індивідуалізація передбачає адаптацію змісту й форм роботи до інтересів і можливостей дитини: вибір твору, темпу роботи, форми представлення результатів, а також залучення до самостійного прийняття рішень і отримання зворотного зв'язку [8, с. 62]. Гнучке оцінювання, орієнтоване на особистий поступ, а не стандартизовані норми, сприяє розвитку читацької самостійності й віри у власні сили. У сукупності ці підходи забезпечують ефективне формування читацьких умінь, підтримуючи слабших учнів і стимулюючи читацький розвиток тих, хто демонструє вищий потенціал.

є) Зворотний зв'язок і рефлексія.

Цілеспрямована організація зворотного зв'язку та рефлексії є ключовими факторами формування читацьких умінь у третьокласників. Мишак Г. зазначає, що Зворотний зв'язок забезпечує комунікацію між учнем і вчителем, допомагає вчасно виявляти труднощі, коригувати роботу і активізувати увагу до важливих елементів тексту [21, с. 114].

Обговорення прочитаного сприяє вербалізації думок, постановці запитань і формуванню усвідомленого ставлення до читання. Рефлексія, у свою чергу, стимулює аналітичне мислення, змушуючи учнів осмислювати власний читацький досвід через запитання типу: «Що я зрозумів?», «Яка думка автора?» чи «Чи погоджуюсь із героєм?» [32, с. 6]. Це сприяє переходу від переказу до глибшого аналізу, оцінювання персонажів і виявлення авторської позиції. Для підтримки рефлексії ефективно використовувати читацькі щоденники, ментальні карти, письмові відповіді та колективне обговорення, що розвиває самостійне мислення й аргументацію. Системна рефлексія також формує метапізнання, як вказує Білоконна Н.І., здатність усвідомлювати власні стратегії читання, що є основою переходу до аналітичного рівня читацької діяльності [5, с. 52].

Отже, зворотний зв'язок і рефлексія виступають важливими складниками педагогічного процесу, які дозволяють глибше осмислити зміст літературного твору, сприяють формуванню критичного й естетичного ставлення до художнього тексту та є невід'ємною умовою розвитку повноцінної читацької компетентності в молодших школярів. Зазначені чинники в комплексі визначають ефективність формування читацьких умінь у третьокласників і потребують постійної уваги з боку вчителя, методиста та системи початкової освіти загалом.

Таким чином формування читацьких умінь у третьокласників зумовлюється низкою психолого-педагогічних чинників, які впливають на весь процес навчання. У зв'язку з цим важливо враховувати особливості розвитку пізнавальних процесів, емоційної сфери, довільності та

індивідуальних рис учнів. Під час перехідного віку між наочно-образним і логіко-абстрактним мисленням учні зустрічаються з певними труднощами, що впливають на їхню здатність до самостійного аналізу і розуміння тексту. З огляду на це, необхідно створювати умови, які сприяють розвитку навичок осмисленого читання, що відповідають віковим та індивідуальним можливостям учнів.

Особливо важливими є емоційні чинники, оскільки емоційна вразливість учнів сприяє глибшому залученню в процес читання, що, в свою чергу, стимулює інтерес до літератури. Однак необхідно враховувати різні типи емоційного залучення, оскільки діти можуть бути менш зосередженими, що потребує індивідуального підходу в навчанні. Крім того, розвиток довільності, що формується в цьому віці, потребує стабільної підтримки з боку педагога для забезпечення самостійної організації читацької діяльності.

Індивідуальні особливості учнів, зокрема темпи розвитку когнітивних та мовленнєвих здібностей, визначають рівень читацької підготовки та потребують диференційованого підходу до завдань. Ось чому важливо враховувати ці відмінності та забезпечити можливості для розвитку кожного учня відповідно до його індивідуальних можливостей. Педагогічні чинники, такі як методи навчання, підбір матеріалів та професіоналізм учителя, є ключовими для ефективного формування читацьких умінь.

Зважаючи на вищезазначене, можна зробити висновок, що для успішного формування читацьких умінь у третьокласників важливими є комплексний підхід, що включає індивідуалізацію навчання, активне використання методів, що сприяють емоційному залученню, а також створення сприятливого мотиваційного середовища. Тільки через уважне ставлення до психолого-педагогічних чинників можна забезпечити ефективний розвиток читацьких навичок у молодших школярів, що є основою для їх подальшого успішного навчання та особистісного розвитку.

1.2. Сутність і структура умінь аналізувати художній твір

Залучення молодших школярів до художньої літератури як до мистецтва слова, а також розвиток і виховання учнів за її допомогою є одним із ключових і водночас найскладніших завдань сучасної освіти. Мистецтво слова відкриває перед дітьми широкі можливості для пізнання, допомагає їм через літературні твори усвідомлювати навколишній світ і отримувати від читання глибоке естетичне задоволення.

Спілкування читача з письменником відбувається опосередковано – через сприйняття літературної форми, в якій автор закодував свої задуми. Щоб правильно сприйняти твір, школяр має розібратись у його зовнішній і внутрішній структурі – оволодіти до певної міри прийомами аналізу художнього твору, звичайно, адаптованого до вікових можливостей молодших школярів [18, с. 2].

Формування в учнів 3 класу умінь аналізувати художні твори є важливим етапом у розвитку їхнього критичного мислення та літературної грамотності. Визначення тлумачення поняття «уміння аналізувати художній твір» дозволяє не тільки створити чіткі критерії для навчання, а й забезпечити осмислений підхід до роботи з текстами.

По-перше, чітке визначення умінь аналізувати художній твір дозволяє педагогу сформулювати конкретні завдання, орієнтуючись на рівень розвитку учнів 3 класу. Це забезпечує не лише послідовність у навчальному процесі, але й можливість адаптувати підхід до кожного учня, враховуючи його інтереси та здібності. Без такого тлумачення завдання можуть бути розмитими і не враховувати вікових особливостей учнів, що ускладнює досягнення потрібного результату.

По-друге, вміння аналізувати твори допомагає школярам не тільки розуміти зміст, але й звертати увагу на деталі, як от характери персонажів, сюжетні повороти, стилістичні прийоми автора. Це розвиває здатність бачити не лише загальну картину, а й інтерпретувати внутрішні зв'язки між елементами твору. Пояснення цього процесу для молодших школярів має

велике значення, оскільки дає їм інструменти для самостійного осмислення і оцінки текстів.

По-третє, тлумачення аналізу дозволяє учням навчитися знаходити конкретні аргументи для своїх думок. Учні мають усвідомлювати, що оцінка твору не обмежується лише особистими вподобаннями, а має ґрунтуватися на чітких аспектах, таких як сюжет, мова, символіка, жанрові особливості. Це дозволяє їм будувати обґрунтовані висновки, що важливо не лише для літературного аналізу, а й для розвитку навичок аргументації в інших предметах.

Одним з етапів нашого аналізу є визначення робочих термінів. Для того, щоб визначити, що означає «вміння аналізувати художній твір», нами були визначені значення окремих понять: «уміння», «аналіз», «художній твір».

Розуміння сутності поняття «уміння» є важливим етапом для визначення значення фрази «вміння аналізувати художній твір». Цей термін охоплює різноманітні аспекти когнітивної та практичної діяльності, спрямовані на процеси пізнання, оцінки та інтерпретації. Чітке визначення «уміння» допомагає виділити основні складові цього поняття, а саме: знання, навички й систему дій, що разом дозволяють людині якісно виконувати певну діяльність.

Уміння – це більше, ніж просто здатність виконувати певне завдання. Воно визначається також здатністю ефективно використовувати набуті знання й навички в умовах, що постійно змінюються. Це динамічний процес, який вимагає гнучкості, критичного мислення і вміння застосовувати теоретичні знання на практиці в конкретних ситуаціях. У сфері аналізу художніх творів уміння проявляється у спроможності точно сприймати, інтерпретувати та оцінювати різні аспекти: сюжет, характер героїв, стиль, символіку й емоційний вплив. Важливою складовою є навички застосування літературознавчих концепцій та методів для розкриття прихованих зв'язків і смислів твору, що сприяє більш глибокому осмисленню авторського задуму та його естетичної цінності.

Розуміння «уміння» як складного поєднання когнітивних, емоційних і практичних компонентів дозволяє чітко сформулювати критерії для оцінки того, наскільки добре людина володіє вмінням аналізувати художній твір. Це вміння не обмежується лише технічними навичками чи механічним виконанням певних дій, але включає в себе критичне мислення, емоційну чутливість до художніх образів і здатність бачити глибші смисли, що становить основу творчого та інтелектуального розвитку особистості.

Таблиця 1.1

Формулювання дефініції «уміння»

Термін «уміння»			
Джерело інформації	Визначення	Спільне з іншими визначеннями	Відмінне з іншими визначеннями
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій»	Уміння – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв’язання задач і проблем. Уміння поділяються на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі	- Здатність застосовувати знання для виконання завдань. - Здатність розв’язувати задачи і проблеми.	- Поділ умінь на когнітивні та практичні. - Уміння ґрунтується на майстерності з використанням конкретних методів, матеріалів, інструкцій та інструментів.

	майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів).		
Беляєва О.М., Лисанець Ю.В., 2011 р.	Уміння — це здатність належно виконувати певні дії, засновані на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок.	- Здатність виконувати дії за допомогою знань і навичок. - Застосування знань для виконання практичних завдань.	- Доцільне використання набутих знань і навичок, що вказує на правильність і обґрунтованість їх застосування. - Уміння ґрунтується на набутті знань і навичок (у порівнянні з іншими визначеннями, де не робиться такого акценту).
«Енциклопедія сучасної України»	Уміння — здатність людини як суб'єкта діяльності до успішного	- Здатність до виконання завдань і досягнення певної мети.	- Акцент на свідомому контролі: уміння передбачає свідомий

	свідомого розв'язання практичної чи теоретичної задачі певного типу, тобто до досягнення певної мети за окреслених умов. ... На відміну від навички, уміння передбачає контроль свідомості над метою (вимогою задачі), умовами та результатами.	Визначено застосування знань для розв'язання задач.	контроль над метою, умовами та результатами, чого немає в інших визначеннях. - Уміння може бути як практичним, так і теоретичним , що не згадується в інших визначеннях.
--	---	---	--

Аналіз трьох наданих трактувань поняття «вміння» дає змогу виокремити як спільні, так і відмінні риси цього педагогічного явища. Спільним для усіх визначень є тлумачення вміння як спроможності особи свідомо впроваджувати знання задля виконання певних кроків, вирішення питань чи досягнення визначеної цілі. У всіх дефініціях простежується також акцентна взаємозв'язку вміння з практичною роботою, яка уможливорює застосування засвоєних знань, навичок та відповідних методів діяльності.

Водночас між визначеннями є суттєві відмінності. Перше визначення виокремлює поділ умінь на когнітивні та практичні, підкреслюючи структурну багатовимірність і технологічну складову практичних умінь (методи, інструменти, інструкції). Друге визначення акцентує на доцільності та

обґрунтованості використання знань і навичок, тобто підкреслює раціональний характер дій. Третє визначення вирізняється посиленою увагою до свідомого контролю над метою, умовами та результатами діяльності, що дозволяє чітко відмежувати уміння від навички як більш автоматизованої дії.

Отже, поняття «уміння» у трьох визначеннях збігається у ключовому змістовому сенсі – свідоме застосування знань для виконання завдань. Відмінності ж полягають у структурно-функціональних акцентах: типологізації умінь (перше визначення), логіко-доцільнісній характеристиці їх застосування (друге визначення) та ступені свідомого контролю (третє визначення). Це дозволяє розглядати уміння як багатовимірне освітнє явище, що поєднує когнітивний, операційний і регулятивний компоненти.

На основі наведених визначень, можна сформулювати узагальнене визначення терміну «уміння» як здатність особи свідомо застосовувати набутих знання та навички для досягнення певної мети, виконання конкретних завдань або розв'язання проблем, з урахуванням необхідного контролю за процесом діяльності та доцільності застосування знань у конкретних умовах.

Термін «аналіз» відіграє ключову роль у розумінні завдань, які входять до поняття «вміння аналізувати художній твір», оскільки це поняття становить основу багатьох наукових методологій, зокрема тих, що використовуються в літературознавстві та мистецтвознавстві. Аналіз передбачає не просто формальне розчленування об'єкта, а його всебічне та глибоке дослідження шляхом ідентифікації основних складових, визначення їх взаємозв'язків та функцій у межах єдиної структури. У контексті художнього твору цей процес охоплює різноманітні аспекти, серед яких структура сюжету, динаміка персонажів, застосування стилістичних прийомів, символіка та інші елементи, що разом утворюють цілісне естетичне сприйняття твору.

Для оцінювання здатності аналізувати художній твір необхідно чітко визначити основні принципи аналізу, який не обмежується лише механічним розчленуванням тексту на окремі елементи. Аналіз художнього твору передбачає критичне осмислення, виявлення ключових ідей та аналіз їхньої

взаємодії в межах тексту, а також розуміння його культурного, історичного чи соціального контексту. Вміння аналізувати передбачає здатність ідентифікувати головні теми, встановлювати внутрішні зв'язки між складовими твору та проникати у його приховану сутність, застосовуючи різні підходи та методи літературознавчого дослідження.

Враховуючи наведене, важливим завданням у дослідженні є уточнення різних значень терміна «аналіз», оскільки це сприяє виявленню ключових аспектів, які формують здатність людини до глибокого розуміння та інтерпретації художніх творів. У цьому контексті було обрано три визначення терміна «аналіз» з різних джерел та проведено їх порівняння. Результати аналізу, які демонструють спільні та відмінні риси в трактуванні цього поняття, представлені у вигляді таблиці. Такий підхід дає змогу точніше окреслити компоненти, що складають вміння аналізувати художній твір.

Таблиця 1.2

Визначення дефініції «аналіз»

Термін «аналіз»			
Джерело інформації	Визначення	Спільне з іншими визначеннями	Відмінне з іншими визначеннями
С. Е. Сардак, <i>Основи наукових досліджень</i> , 2018	Аналіз – це метод наукового дослідження, за яким явище поділяється на складові. Аналіз є протилежним методом синтезу. Але єдність	- Метод наукового дослідження - Явище поділяється на складові - Аналіз є протилежним методом синтезу	- Єдність аналізу і синтезу - Рельєфно проявляється у системному підході - Дослідження складних систем

	аналізу і синтезу рельєсно проявляється у системному підході при дослідженні складних систем.		
О. В. Данильян, <i>Методологія наукових досліджень, 2019</i>	Аналіз – це метод наукового дослідження шляхом розкладання предмета на складові, а синтез – це об’єднання отриманих під час аналізу частин у ціле.	- Метод наукового дослідження - Розкладання предмета на складові - Об’єднання частин у ціле - Синтез — це об’єднання	- Отриманих під час аналізу частин
Енциклопедія «Великий тлумачний словник сучасної української мови»	Аналіз – загальнонаукови й метод дослідження будь-якого складного об’єкта шляхом виділення його окремих	- Науковий метод дослідження - Будь-який складний об’єкт - Виділення його окремих елементів	- Властивості, частини, відношення, підсистеми, функції

	елементів (властивостей, частин, відношень, підсистем, функцій).		
--	---	--	--

Усі три тлумачення поняття «аналіз» визнають його як науковий спосіб, спрямований на поділ предмета чи події на складові елементи задля докладнішого пізнання. Спільними рисами є спосіб наукового пошуку, що припускає розкладання об'єкта на складові частини, а також спроба вивчити заплутані предмети через їхнє бачення окремими складниками.

Відмінність між тлумаченнями полягає у деталях: перше визначення підкреслює взаємозв'язок аналізу і синтезу, вказуючи на їх єдність, зокрема через застосування системного підходу для дослідження складних систем, що дозволяє розглядати аналіз як частину більш широкого процесу, в якому синтез допомагає об'єднати результати аналізу; друге визначення зосереджене на практичному застосуванні аналізу, визначаючи його як метод розкладання предмета на складові частини, при цьому синтез виступає як об'єднання частин у ціле. Це визначення робить акцент на застосуванні аналізу для вирішення конкретних завдань.

Третє визначення пропонує більш універсальний підхід, описуючи аналіз як загальнонауковий метод для дослідження будь-яких складних об'єктів, де акцент робиться на виділенні окремих елементів, таких як властивості, частини, відношення, підсистеми чи функції. Це підкреслює різноманітність підходів, які можуть бути застосовані в аналізі для вивчення складних об'єктів.

Отже, усі визначення зберігають загальну суть методу аналізу як важливого етапу наукового дослідження, що передбачає поділ об'єкта на

складові чи елементи для детальнішого розгляду та подальшого об'єднання здобутків у більш цілісну картину.

Отже, аналіз – це науковий метод дослідження, що полягає у поділі об'єкта або явища на складові частини для детального вивчення, з подальшим об'єднанням отриманих результатів. Він включає виділення окремих елементів об'єкта, таких як властивості, частини чи функції, і застосовується як до конкретних предметів, так і до складних систем. Водночас, аналіз взаємодіє з синтезом, допомагаючи не лише розглядати частини, а й інтегрувати їх для створення цілісної картини.

Осмислення поняття «художній твір» є базовою передумовою для визначення сутності «вміння аналізувати художній твір». Саме це поняття дозволяє виокремити основні компоненти, які складають процес аналізу, та окреслити ключові аспекти, що мають особливе значення під час роботи зі змістом твору. Художній твір, як результат багатогранної інтелектуальної та емоційної діяльності автора, постає об'єктом багатовимірного сприйняття, глибокого дослідження й інтерпретації. Це поняття охоплює сукупність різних елементів, таких як зміст, форма, стиль, структура, а також емоційний, ідейний та культурний контекст, які повинні бути враховані для повноцінного аналізу твору.

Для чіткого визначення сутності вміння аналізувати художній твір необхідно детально усвідомити, що саме є об'єктом цього аналізу. Художній твір не можна сприймати як простий набір символів, наративних ліній або стилістичних прийомів. Він являє собою складну систему, де всі елементи перебувають у постійній взаємодії, створюючи гармонійну і багат шарову структуру. Осмислення цього аспекту дозволяє зрозуміти, що вміння аналізувати художній твір не обмежується механічним поділом тексту на складові. Це процес, що включає критичне осмислення твору, виокремлення ключових тем, глибоке сприйняття художніх засобів та здатність інтерпретувати смислові й символічні зв'язки.

Опанування концепції художнього твору відкриває можливості ґрунтовного підходу до аналізу. Це дає змогу не лише ідентифікувати окремі компоненти твору, а й здійснити всебічне тлумачення його глибинної сутності та оцінити цілісність художньої побудови. Відсутність чіткого розуміння того, що саме становить художній твір, може призводити до поверхневого аналізу, який зосереджується на зовнішніх аспектах і не виявляє прихованих змістів або авторських задумів. Таким чином, систематичний і глибокий підхід до розуміння природи художнього тексту стає засадничим для комплексного аналізу.

З метою більш детального осмислення процесу аналізу, ми обрали три визначення терміна «художній образ» з різних джерел та здійснили їх порівняння. Це дозволило чіткіше окреслити аспекти, які утворюють вміння аналізувати художній твір, а також виявити ключові принципи, необхідні для розуміння структури та змісту літературного аналізу. Результати порівняння представлені в таблиці, що ілюструє спільні та відмінні риси в трактуванні терміна, а також демонструє різноманітність підходів до аналізу художнього образу у літературному контексті.

Таблиця 1.3

Визначення терміна «художній твір»

Термін «художній твір»			
Джерело інформації	Визначення	Спільне з іншими визначеннями	Відмінне з іншими визначеннями
Художній твір. Вікіпедія.	Художній твір — термін, яким позначають твір, що має передусім естетичну або	- Твір - Естетичне - Мистецтво - Цінність	- Розважальна цінність - Література - Кіно - Витвір

	розважальну цінність. Здебільшого цей термін вживають, коли йдеться про твори літератури й кіно, тоді як картини, статуї тощо частіше називають витворами мистецтва.		мистецтва
Стороній, В. (2013). <i>Літературознавство: навчальний посібник</i>.	Літературно-художній твір є основною формою буття літератури як мистецтва слова. Це - своєрідна розповідь про якусь вигадану або реальну життєву подію, що ведеться від особи автора (реального або уявного) й містить у собі передумови	- Твір - Естетичне - Мистецтво - Автор	- Література - Мистецтво слова - Розповідь - Персонаж автора

	естетичного враження.		
Колесніков, С. (2015). <i>Естетика як наука про мистецтво.</i>	Твір мистецтва — продукт художньої творчості, в якому відображається дійсність позиції естетичного ідеалу митця, — можна (теоретично) поділити його на складові частини: зміст і форму.	- Твір - Естетичне - Мистецтво	- Універсальність - Зміст і форма - Ідеал митця

У загальному зіставленні трьох визначень терміна «художній твір» можна виокремити як спільні, так і різні риси, зокрема, акцентуючи увагу на літературному контексті цього поняття.

Спільним для усіх визначень являється те, що мистецький доробок сприймається як підсумок творчої діяльності, котра володіє естетичною вартістю. Усі визначення висвітлюють значення емоційного та розумового впливу на досягнення доробку, незважаючи на його певну форму. Визначається зав'язок мистецького виробу із мистецтвом, а також вказується на його спроможність зображувати або формувати уявлення про дійсність чи уявні світи.

Розбіжності проявляються у площині вжитку терміна. Перше визначення фокусує увагу на розважальній функції художнього твору, зокрема у літературі та кінематографі. Це визначення більш спрямоване на загальнодоступну культуру. Друге визначення концентрується на літературному художньому доробку як провідній формі словесного мистецтва, зауважуючи, що це оповідь (вигадана чи справжня), створена від імені автора, що є своєрідністю власне літературного аспекту. Воно також наголошує на важливості авторського тлумачення та емоційного відгуку від прочитаного. Третє визначення є більш широким і охоплює усі жанри мистецтва, підкреслюючи поділ на сутність та вигляд, що є типовим для теоретичних поглядів на оцінку виробу.

Таким чином, термін «художній твір» у межах літератури зберігає головне значення, концентруючись на мовній оболонці та авторському самовираженні, а також на здатності доробку спричиняти естетичне переживання через літературні методи. При цьому, різні дефініції вносять акценти від емоційного відгуку до розважальної привабливості чи глибокого художнього осмислення.

Отже, художній твір – це результат творчої діяльності, що відображає або створює уявлення про реальність чи вигаданий світ, має естетичну цінність і впливає на емоційне та інтелектуальне сприйняття аудиторії. Він виражений через особливу форму, що характерна для певного виду мистецтва, будь то літературний твір, кіно, образотворче мистецтво чи інші види творчості. Художній твір є продуктом авторської інтерпретації, яка включає в себе як зміст, так і форму, що взаємодіють для досягнення естетичного впливу.

На основі проаналізованих термінів «уміння», «аналіз», «художній твір» нами було сформульоване узагальнене визначення «уміння аналізувати художній твір». Робочі визначення узагальнені в таблиці.

Таблиця 1.4

Узагальнені визначення ключових понять дослідження

Уміння – здатність особи свідомо застосовувати набутих знань та навичок для досягнення певної мети, виконання конкретних завдань або розв’язання проблем, з урахуванням необхідного контролю за процесом діяльності та доцільності застосування знань у конкретних умовах.	Аналіз – це науковий метод дослідження, що полягає у поділі об’єкта або явища на складові частини для детального вивчення, з подальшим об’єднанням отриманих результатів.	Художній твір – це результат творчої діяльності, що відображає або створює уявлення про реальність чи вигаданий світ, має естетичну цінність і впливає на емоційне та інтелектуальне сприйняття аудиторії.
--	---	--

Таким чином, уміння аналізувати художній твір – це здатність свідомо застосовувати знання для детального розбору твору, розділяючи його на складові (сюжет, персонажі, стиль тощо) і інтегруючи отримані результати для формулювання обґрунтованих висновків та глибокого розуміння його змісту.

Аналіз художнього твору спрямований на те, щоб учні з’ясували послідовність розгортання у ньому картин життя, вміли визначати основні епізоди й переказувати їх; встановлювати причинно-наслідкові та часові зв’язки між запланованими подіями, характеризувати літературного героя, його вчинки, висловлювання, своє ставлення до нього. На уроці читання доцільно використати такі види аналізу літературних творів: смисловий, структурний, емоційно-оцінний, художній, літературознавчий, стилістичний, лінгвістичний [38].

Звертаючись до питання визначення структури уміння аналізувати художній твір, А. Ситченко пропонує системний підхід до вирішення завдання

формування в учнів навичок аналізу художніх творів. Спираючись на характер художнього сприйняття, аспектні проблеми вивчення тексту та стандартизовані вимоги щодо літературного розвитку школярів, методист окреслює п'ять ключових типів умінь, необхідних для аналізу літературно-художнього твору в загальноосвітній школі [11, с. 39].

До першого типу вмінь учений відносить уміння близько до тексту відтворювати в уяві художні картини, зображені письменником; переказувати прочитане, передаючи авторське й власне ставлення до зображеного. Другий тип умінь передбачає визначення у творі його основних частин, бачення їхніх меж та встановлення часових зв'язків між ними. Третій тип умінь стосується висвітлення в тексті окремих образних елементів, розкриття в них авторських прийомів творення; уміння характеризувати й оцінювати зміст і значення основних образних компонентів твору, пояснювати зображувально-виражальні засоби мови в них та авторське ставлення до зображеного. До четвертого типу вмінь належать причиново-наслідкові зв'язки між образними компонентами текстук, узагальнення; вміння висловлювати своє ставлення до прочитаного. П'ятий тип умінь означає здатність самостійно інтерпретувати зміст і значення художнього твору в цілому; створювати літературні продукти за прочитаним. Цей тип умінь знаменує вихід читачів за рамки виучуваного твору й передбачає наслідок впливу його потенціалу на характер сприймача [38, с. 142–143].

Згідно з підходом А. Ситченка, аналіз художнього твору вимагає поступового освоєння різноманітних навичок, що дозволяють учням не тільки сприймати літературний твір, але й активно взаємодіяти з ним, виявляючи його структурні, образні та змістовні особливості. Для ефективного навчання аналізу творів доцільно розподілити завдання на кілька тематичних блоків, кожен з яких відповідає певному типу умінь, необхідних для глибокого розуміння та інтерпретації художнього тексту.

1. Відтворення художніх картин та переказ тексту.

Цей елемент навчального процесу сприяє розвитку уяви учнів та їхньої здатності передавати атмосферу літературного твору. Візуалізація образів, описаних у тексті, допомагає школярам глибше осягнути події та характери, створені автором, тоді як переказ змісту сприяє формуванню навички точного відтворення ключових ідей та елементів твору. Опанування вміння правильно переказувати текст із збереженням його суті, а також висловлення власного ставлення до описаних подій, сприяє вдосконаленню мовленнєвої компетентності учнів і підвищує їхню здатність до критичного аналізу прочитаного. Це є важливою складовою процесу формування навичок активної взаємодії з художнім текстом як на емоційному, так і на інтелектуальному рівнях.

2. Визначення основних частин твору та їх часові зв'язки.

Цей етап спрямований на розвиток у здобувачів освіти здатності аналізувати структуру художнього тексту. Визначення ключових складових частин твору та встановлення хронологічних зв'язків між ними сприяє формуванню логічного мислення та навичок систематизації інформації. Учні розвивають уміння розпізнавати взаємозв'язки між подіями, що є критично важливим для адекватного осмислення динаміки сюжету. Даний підхід не лише дає змогу орієнтуватися у змісті твору, але й удосконалює здатність створювати власні ментальні моделі, які сприяють глибшому розумінню літературного тексту.

3. Аналіз образних елементів та авторських прийомів.

Цей блок спрямований на розвиток у учнів здатності сприймати художні образи і розуміти їхній зміст. Аналіз образів разом із авторськими прийомами, такими як метафори, порівняння, символи, допомагає учням глибше проникати у зміст твору, розуміти, як автор використовує мову для створення емоційного впливу і передачі своїх ідей. Завдання блоку також сприяють формуванню критичного мислення учнів, адже вони вчаться аналізувати, як мовні засоби твору впливають на його сприйняття в цілому та які художні прийоми підсилюють головні теми твору.

4. Причиново-наслідкові зв'язки та висловлення ставлення до твору.

У цьому розділі навчання спрямоване на формування в учнів здатності встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, що є ключовим аспектом для глибшого осмислення літературного твору. Учні засвоюють навички аналізу, досліджуючи, як окремі події або вчинки персонажів спричиняють наступні події та які наслідки це має для розвитку сюжетної лінії. Крім того, цей етап навчання сприяє формуванню вміння висловлювати обґрунтовані оцінки та особисте ставлення до прочитаного матеріалу. Освоєння методів аналізу причинно-наслідкових зв'язків і формулювання самостійних суджень сприяє розвитку аналітичного мислення учнів, що дозволяє їм не лише критично сприймати зміст твору, але й оцінювати дії персонажів та події з різних перспектив.

5. Самостійна інтерпретація змісту твору та зв'язки з іншими творами.

Можливість самостійно тлумачити зміст твору та встановлювати зв'язки з іншими літературними творами чи видами мистецтва допомагає учням глибше зануритися в матеріал. Вони вчаться помічати взаємозв'язки між образами і темами різних творів, а також на основі прочитаного формувати власні ідеї та уявлення. Такий підхід не тільки сприяє засвоєнню змісту конкретного тексту, але й розширює горизонти, спонукаючи до пошуку нових значень та інтерпретацій. Розвиток цих навичок є важливим для формування глибокого розуміння тексту й творчого мислення в учнів.

Отже, аналіз навичок, необхідних для розуміння та інтерпретації творів мистецтва, є важливим етапом розвитку критичного мислення учнів початкової школи. Визначення поняття «вміння аналізувати твір мистецтва» дає змогу створити чіткі критерії навчання, що дозволяє ефективно адаптувати підхід до кожного учня, враховуючи його інтереси та здібності. Завдяки цьому вчитель може послідовно та свідомо формулювати завдання, що відповідають віковим особливостям учнів 3-го класу, тим самим полегшуючи процес навчання та забезпечуючи необхідний рівень розвитку в галузі літературної грамотності. Важливим аспектом є те, що вміння аналізувати твір допомагає

учням не лише зрозуміти зміст, а й побачити деталі твору: характери персонажів, сюжетні повороти, стилістичні прийоми автора. Це вміння дозволяє навчити дітей не лише відтворювати загальну картину твору, а й інтерпретувати внутрішні зв'язки між його елементами.

Оволодіння такими навичками необхідне для розвитку здатності учнів самостійно осмислювати та оцінювати тексти, що згодом стане основою для глибшого розуміння літератури. Чітке розуміння аналізу твору дозволяє розвивати вміння знаходити аргументи для своєї думки, спираючись не на особисті вподобання, а на об'єктивні аспекти, такі як сюжет, мова, символіка, жанрові особливості. Це вчить будувати обґрунтовані висновки та розвивати навички аргументації, що важливо не лише для літературного аналізу, а й для розвитку критичного мислення на заняттях з інших предметів.

1.3. Методичні підходи до формування аналітичних умінь на уроках читання в початковій школі

У процесі реформування сучасної освіти значної актуальності набуває оновлення методів викладання літератури, зокрема підходів до аналізу художнього тексту в школі. Концепція «Нова українська школа» (НУШ) пропонує нове бачення літературної освіти, акцентуючи увагу не лише на передачі знань, а й на розвитку читацької компетентності, критичного мислення, емоційного інтелекту та здатності до самостійної інтерпретації творів [22].

У НУШ перевага надається діяльнісному, особистісно орієнтованому та компетентнісному підходам, які передбачають активну участь учня в навчальному процесі [22]. Аналіз художнього тексту в новій освітній парадигмі розглядається як процес діалогу, співтворчості та пізнання. Учень виступає не як пасивний реципієнт, а як активний учасник, що самостійно ставить запитання, висловлює судження, проводить паралелі з особистим досвідом. Особливе місце посідають відкриті завдання, дискусії, творчі

інтерпретації, міжпредметна інтеграція, що формує емоційну чутливість і розвиває уяву [21, с. 115].

Сучасні методисти наголошують на важливості зміни парадигми аналізу. Так, зокрема І. Бринза підкреслює, що літературна освіта має формувати в учнів оцінні судження, стимулювати осмислення морального досвіду та розвивати творчу уяву [8, с. 53].

Пошук ефективних шляхів формування в учнів початкової школи вміння аналізувати художній текст залишається актуальним завданням й передбачає особистісної залученості, методичної гнучкості та опори на художню специфіку літературного твору. У реалізації Концепції «Нова українська школа» одним із проблем і викликів залишається формування в молодших школярів умінь аналізувати художній текст [25].

У цьому процесі можна виокремити кілька ключових проблем.

1. Недостатній розвиток усного мовлення. Учні початкової школи, зокрема третього класу, часто не володіють достатнім мовленнєвим запасом та граматичними навичками для формулювання повноцінних роздумів про прочитане. Це ускладнює висловлення власної думки, аргументацію оцінок та інтерпретацій, а також заважає розумінню складніших морально-етичних аспектів тексту. Мовленнєві бар'єри знижують ефективність діалогу у класі й обмежують глибину занурення в текст [20, с. 19]. Окрім того, поширеними є логопедичні труднощі, що додатково гальмують розвиток читацьких умінь.

2. Невідповідність окремих текстів віковим особливостям. Деякі твори, включені до програми, є занадто складними для учнів через абстрактність тем, складну лексику чи віддаленість проблематики від дитячого досвіду. Це знижує мотивацію до читання, ускладнює розуміння та сприяє формуванню формального, неемоційного ставлення до літератури. У межах НУШ важливо добирати твори з урахуванням емоційного, пізнавального та соціального розвитку дітей, поступово ускладнюючи зміст і форму подачі літературного матеріалу [20, с. 20].

3. Фрагментарність читацького аналізу. Часто спостерігається відсутність цілісного сприйняття тексту: учні не завжди розуміють логіку побудови твору, не вміють визначити головну ідею, ключові події, конфлікти чи художні прийоми. Через це аналіз набуває епізодичного характеру, що не сприяє глибокому осмисленню. Учні мають труднощі із встановленням причинно-наслідкових зв'язків та співвіднесенням поведінки персонажів з моральними нормами, що обмежує виховний і пізнавальний потенціал літературного тексту [17, с. 23].

Згідно з положеннями Концепції літературної освіти, викладання літератури в школі має базуватись на комплексі дидактичних, методичних і літературознавчих засад, серед яких важливе місце посідає принцип цілісного аналізу й інтерпретації художнього твору. Саме дотримання цих принципів дозволяє формувати в учнів уміння осмислено читати, інтерпретувати прочитане та формулювати власну точку зору.

Щоб сформувати читацьку компетентність, учителям необхідно послідовно дотримуватись основних орієнтирів аналізу художнього тексту:

а) Визначення теми та ідеї твору має стати центральною метою уроку читання. Саме через розкриття тематики учні поступово приходять до розуміння ідейного змісту та авторського ставлення до зображуваного.

б) Аналіз має спиратися на попереднє емоційне сприйняття твору. Його завдання – не лише поглибити враження, але й скерувати його в напрямі осмислення, інтерпретації, співпереживання.

в) Урахування жанрової специфіки тексту є обов'язковим. Це допомагає школярам правильно сприймати структуру твору, художні прийоми та функціональні особливості мовних засобів.

г) Аналіз повинен сприяти як загальному інтелектуальному розвитку дитини, так і літературній грамотності, зокрема формуванню спеціальних умінь і навичок: висловлення суджень, формування гіпотез, уміння співставляти, інтерпретувати, аргументувати.

д) Якісний аналіз стимулює вдосконалення техніки читання, адже потребує багаторазового перечитування тексту з різних ракурсів. При цьому запитання вчителя повинні бути побудовані так, щоб дитина була змушена повертатися до тексту для пошуку відповіді. Літвін Н.Ю. зазначають, що саме логічно вибудована система питань активізує пізнавальну діяльність та розвиває мовлення [19, с. 70].

У ході такого аналізу школярі поступово вчаться відстоювати власну позицію, розуміти мотиви вчинків персонажів, замислюватися над моральними аспектами поведінки – що, у свою чергу, сприяє особистісному зростанню, розвитку критичного мислення й емоційного інтелекту. Особливу роль у цьому процесі відіграють запитання вчителя: саме вони структурують хід аналізу й поступово ведуть учнів до усвідомлення головної ідеї твору.

Г. Мишак вказує, що доцільно використовувати такі типи запитань у комплексі: фактичні запитання, що допомагають учням пригадати події, імена персонажів, конкретні деталі сюжету; питання на встановлення причинно-наслідкових зв'язків, які стимулюють до узагальнення, оцінювання вчинків героїв; запитання асоціативного характеру, що дають змогу залучити власний досвід учнів і співвіднести його з прочитаним, а також розкрити мовні засоби, які творять емоційно-художню атмосферу тексту [21, с. 112].

Таким чином, поетапний аналіз художнього тексту відповідно до вказаних принципів є ефективним засобом формування читацької культури, розвитком аналітичного мислення та емоційної рефлексії учнів. На думку К. Бабенко, у процесі вивчення художнього твору надзвичайно важливо зосередити увагу на глибокому аналізі образів персонажів, адже саме вони є носіями авторського задуму та ключем до розуміння змісту. Аналіз літературного тексту передбачає розгляд образів у системі їхніх взаємозв'язків, динаміки розвитку та функціонального навантаження в композиції твору [1, с. 15].

У навчально-методичному посібнику Л. Неживої та С. Паламар «Дитяча література з методикою навчання» представлено детальний аналіз методичних

підходів до формування аналітичних умінь учнів на уроках читання в початковій школі, з урахуванням сучасних педагогічних інновацій та методик. Автори схарактеризували ефективні прийоми аналізу художнього твору, зокрема: членування тексту на частини, структурні компоненти яких (речення, абзаци) об'єднані загальною смисловою ознакою (мікротемою); стилістичний експеримент; спостереження за звукописом; читання тексту під «лігвістичним» мікроскопом; спостереження за морфологічним складом речення; спостереження за синтаксичними конструкціями; зіставлення і порівняння елементів художньої структури, художніх образів, художніх засобів одного й того ж твору, зіставлення творів близьких за темою, сюжетом, образами, проблемами тащо; спостереження за настроями і емоціями, які передав автор у творі; словесне малювання та ін. [24, с. 178].

Для ефективного формування в учнів здатності до осмисленого оцінювання поведінки героїв варто дотримуватись певної логіки роботи над образами:

а) Аналіз образу-персонажа має ґрунтуватися на сюжетному матеріалі. О. Савченко наголошує на тому, що у дитячій літературі головним є саме персонаж, тому його риси найповніше виявляються через дії, висловлювання, опис зовнішності та авторські характеристики [32, с. 6].

б) Необхідно звертати увагу на систему стосунків між героями, розкриваючи мотиви їхніх учинків, що сприяє глибшому розумінню психології персонажів і логіки їхніх дій.

в) У разі наявності описів природи чи інтер'єру, доцільно досліджувати їхню художню функцію – чи вони відображають внутрішній стан героїв, чи, навпаки, контрастують із ним, підсилюючи драматизм ситуації.

г) Через аналіз взаємодії образів, кульмінаційних моментів і розв'язки твору учні поступово доходять до розуміння ідейного змісту й авторського задуму [39, с. 71].

Також важливо враховувати низку рекомендацій Н. Білоконної щодо розгляду персонажів:

а) Образ героя об'єднує загальні (типові) й індивідуальні риси. Учні мають навчитися бачити в ньому як представника певного соціального середовища, так і неповторну особистість із власним характером.

б) Кожному персонажеві притаманна сукупність ключових рис, які дозволяють пояснити його поведінку й глибше осягнути внутрішній світ.

в) Визначення авторського ставлення до героя є невід'ємною частиною аналізу, оскільки воно впливає на читацьке сприйняття й інтерпретацію образу.

г) Формування емоційного відгуку учнів, їхнього особистого ставлення до персонажа, сприяє розвитку емпатії й морально-етичного судження [5, с. 34].

Роботу над образом доцільно організовувати у три етапи:

1. Початкове враження. Після прочитання тексту діти висловлюють свої загальні уявлення про персонажа.

2. Поглиблення уявлень. Учні шукають у тексті факти, що розкривають характер героя, його вчинки, мотивацію.

3. Узагальнення. На підставі зібраної інформації школярі формують розгорнуту характеристику образу.

Доцільно застосовувати такі прийоми аналізу персонажа:

- учитель пропонує риси характеру героя, а учні наводять текстові докази.

- учні самостійно добирають слова, що характеризують персонажа.

- читаючи текст частинами, школярі фіксують нову інформацію про героя, яку вони дізналися з кожного фрагмента.

- зіставлення персонажів з кількох творів дозволяє учням глибше зрозуміти різницю характерів, мотивації, ціннісних орієнтирів [33, с. 33].

Щоб допомогти учням осягнути авторське ставлення до персонажа, варто використовувати такі методичні прийоми:

- учитель сам озвучує гіпотезу щодо ставлення автора, а діти знаходять підтвердження у тексті.

- аналіз авторських ремарок, інтонації, лексичних засобів, за допомогою яких опосередковано передається ставлення до героя.

- робота з авторськими оцінками: вилучення або доповнення їх у тексті дає можливість школярам самостійно визначити оцінне ставлення [6, с. 12].

Отже, системна робота над художнім образом сприяє розвитку в учнів навичок аналізу, критичного мислення, емоційного інтелекту та формує здатність глибше розуміти зміст літературного твору через призму характеру персонажів та їхніх вчинків. Учням буде легше виконувати завдання, якщо вчитель разом із ними створюватиме схеми-алгоритми.

Наведемо їх в таблицях 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 1.10.

Таблиця 1.5

Схема-алгоритм 1. Характеристика персонажа

Питання	Відповідь учня
Хто є персонажем?	(ім'я героя або опис персонажа)
Який він?	(які риси характеру виявляє у поведінці)
Що мені в ньому подобається? Чому?	(власна думка, пояснення, приклад з тексту)

Таблиця 1.6

Схема-алгоритм 2. Глибший аналіз героя

Етап аналізу	Відповідь учня
Ім'я героя	(наприклад: Петрусь)
Зовнішність героя	(опис зовнішності з тексту)
Вчинки / поведінка	(що зробив, як діяв у різних ситуаціях)
Риси характеру	(добрий, сміливий, впертий тощо)
Стосунки з іншими персонажами	(дружні, конфліктні, байдужі тощо)
Авторське ставлення до персонажа	(як автор описує героя, з якими словами)
Моє ставлення до персонажа	(що я думаю про нього, чому саме так)

Таблиця 1.7

Схема-алгоритм 3. Аналіз героя в контексті твору

Етапи аналізу	Відповідь учня
Назва твору	Як називається твір, у якому діє цей герой?
Ім'я героя	Як звуть головного персонажа?
Характеристика героя	Який він? (сміливий, добрий, хитрий тощо)
Що про нього відомо з тексту?	Що він зробив? Що розповідає автор або інші?
Чи подобається мені цей герой?	Так / Ні + Чому саме так?
З ким у нього добрі стосунки?	Хто його друзі?
Кого він не любить / з ким конфліктує?	Чому у нього з кимось погані стосунки?

Таблиця 1.8

Схема-алгоритм 4. Аналіз художніх засобів

Тип	Приклади	Призначення
Звукові	звуконаслідування, алітерація	створення звуків і ритму
Морфологічні	велика літера, пестливі слова	виділення, ніжність
Лексичні	синоніми, антоніми, епітети, метафори, гіперболи	збагачення мови, передача

Таблиця 1.9

Схема-алгоритм 5. Пейзаж

Етап аналізу	Пояснення
Опис місцевості	Де і коли відбуваються події
Переживання персонажів	Чи співзвучні вони з пейзажем, чи протилежні

Таблиця 1.10

Схема-алгоритм 6. Способів викладу художнього матеріалу

Спосіб викладу	Пояснення
----------------	-----------

Розповідь	Від автора або від першої особи
Описи	Портрет, пейзаж
Висловлювання персонажів	Монолог, діалог

Ці схеми можна доповнювати малюнками, стікерами або виконувати у групах. Вони не лише допомагають учням краще зрозуміти зміст твору, а й розвивають критичне мислення, емоційний інтелект, мовлення та навички рефлексії [37, с. 22].

Отже, на наш погляд, застосування засобу алгоритмізації сприяє підвищенню рівня сформованості в учнів умінь аналізувати художні тексти. Позитивним аспектом сприйняття художнього твору є те, що у учнів виникає відчуття зв'язку з персонажами, що допомагає їм краще розуміти думки інших людей та усвідомлювати людські цінності. Ефективними також є інтерактивні вправи, які варто застосовувати на різних етапах уроків літературного читання.

Для підготовки до нового тексту Орлова О. рекомендує використовувати прості інтерактивні методи, як-от «Мозковий штурм», «Криголам», «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Асоціативний куц», «Т-схема». Під час опрацювання матеріалу доцільно застосовувати більш складні методики: «Акваріум», «Ажурна пилка», «Ситуативне моделювання», «Прес». Для підсумкової роботи підходять технології «Займи позицію» та «Дерево рішень» [41, с. 34].

Отже, схеми-алгоритми для аналізу художнього твору в умовах НУШ сприяють підвищенню ефективності навчального процесу. Вони допомагають учням початкової школи краще орієнтуватися в структурі твору, усвідомлювати прочитане, формулювати власні думки та емоції, розвивати критичне мислення. Візуальні та покрокові моделі аналізу роблять складні поняття доступними для дітей, підвищують мотивацію до читання й формують стійкий інтерес до літератури. Таким чином, використання схем-алгоритмів та навчальних вправ є важливим дидактичним інструментом у реалізації

компетентнісного підходу до вивчення літературного твору в початковій школі.

Висновки до розділу 1

Формування читацьких умінь у молодших школярів є складним і багатограним процесом, який залежить від численних психолого-педагогічних факторів, таких як розвиток пізнавальних процесів, емоційної сфери та довільності, а також індивідуальних особливостей учнів. У третьому класі, коли учні перебувають у перехідному віці між наочно-образним і логіко-абстрактним мисленням, особливо важливо створити умови для розвитку навичок осмисленого читання, враховуючи вікові та індивідуальні можливості дітей. Оскільки емоційна вразливість учнів стимулює інтерес до читання, важливо застосовувати індивідуалізовані методи, які враховують емоційне та інтелектуальне залучення кожного учня.

Уміння аналізувати художні твори є важливим етапом розвитку критичного мислення та літературної грамотності учнів початкової школи. Чітке визначення умінь аналізу дозволяє педагогам не лише адаптувати завдання до вікових особливостей учнів, а й сприяти розвитку здатності учнів самостійно осмислювати і оцінювати прочитане. Це допомагає учням звертати увагу на деталі твору, такі як характери персонажів, сюжетні повороти та стилістичні прийоми автора, що розвиває їх здатність інтерпретувати зв'язки між елементами твору.

Зміна підходу до аналізу художніх творів, що пропонується в НУШ, акцентує увагу на діяльнісному, особистісно орієнтованому підході, який передбачає активну участь учня в навчальному процесі. Це дозволяє сформувати у школярів глибоке осмислення морального досвіду, розвиток критичного мислення та здатність до самостійної інтерпретації творів. Водночас важливо враховувати вікові особливості учнів при виборі матеріалів, щоб уникнути надмірного спрощення художніх образів.

Визначення теми, аналіз образів і художніх засобів, а також застосування схем-алгоритмів аналізу художнього твору сприяє розвитку аналітичного мислення та інтересу до літератури. Це допомагає учням не тільки краще розуміти текст, а й формулювати власні судження, що є важливим компонентом для розвитку читацької компетентності і критичного мислення.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ УМІНЬ АНАЛІЗУВАТИ ХУДОЖНІ ТВОРИ У 3 КЛАСІ

2.1. Діагностика рівня сформованості вмінь аналізувати художній твір у третьокласників

Уміння аналізувати художній твір є важливою складовою літературного розвитку молодших школярів. У 3 класі формування цих умінь має ґрунтуватися на вікових особливостях дітей, їхньому рівні читацької підготовки та емоційно-ціннісному досвіді. Основна мета методики полягає в тому, щоб навчити учнів не лише переказувати зміст твору, а й усвідомлювати його ідейно-художню сутність, розуміти образи, почуття й мотиви героїв, виявляти власне ставлення до прочитаного.

У сучасній початковій освіті ефективними є особистісно орієнтований, діяльнісний, комунікативний та компетентнісний підходи, які передбачають активне залучення дітей до процесу читання, обговорення, творчого переосмислення тексту. Застосування інтерактивних методів, елементів критичного мислення, роботи з ілюстраціями, інсценізацією та творчими завданнями сприяє розвитку аналітичних умінь і читацької культури молодших школярів.

Отже, методичні підходи до формування умінь аналізу художніх творів у 3 класі повинні забезпечувати поєднання емоційного сприйняття, усвідомлення змісту й художніх засобів, а також формування особистісного ставлення до прочитаного.

З метою виявлення сучасних практик, методичних підходів та труднощів, з якими стикаються вчителі початкових класів, було розроблено анкетування. У Додатку А наведено опитувальник вчителів з метою встановлення:

- інноваційних прийомів, які застосовують педагоги на різних етапах уроку;
- особливостей використання схем і методів аналізу художніх творів;
- проблемних питань та потреби вчителів щодо розвитку аналітичних умінь учнів;
- ефективність інтерактивних і діяльнісних підходів у навчанні.

Результати анкетування дають змогу оцінити реальний стан формування умінь аналізу художніх творів у 3 класі, виявити сильні та слабкі сторони методичної роботи та обґрунтувати рекомендації щодо підвищення ефективності навчального процесу.

У Додатку Б наведено узагальнені результати анкетування вчителів щодо формування умінь аналізу художніх творів у 3 класі. За результатами анкетування вчителів 3-х класів з'ясовано, що більшість педагогів мають значний педагогічний стаж (понад 10 років) і працюють за Концепцією «Нова українська школа», що свідчить про їхню обізнаність із сучасними методиками навчання читання. Аналіз художніх творів проводиться на кожному уроці читання або 1–2 рази на тиждень, що забезпечує системність у формуванні вмінь учнів.

Найпоширенішими методами, які використовують учителі, є бесіда за змістом, характеристика героїв, робота з ілюстраціями, визначення головної думки твору, а також емоційно-оцінне обговорення прочитаного. Частина педагогів активно впроваджує інтерактивні технології, мультимедіа та ігрові методи, що підвищує інтерес учнів до аналізу тексту.

Серед основних труднощів у формуванні вмінь аналізувати твір у третьокласників учителі називають:

- поверхове розуміння змісту;
- складність у висловленні власної думки;
- обмежений словниковий запас;
- низьку читацьку мотивацію.

За спостереженнями педагогів, учні найуспішніше виконують завдання, пов'язані з установленням послідовності подій і визначенням теми та головної думки твору. Водночас найскладнішими залишаються завдання з визначення авторської позиції, аналізу художніх засобів, виявлення прихованого змісту та формулювання узагальнень. Щодо оцінки ефективності чинної програми з читання, більшість учителів зазначили, що вона є частково ефективною, оскільки не завжди забезпечує достатню кількість практичних вправ для глибокого аналізу художніх текстів.

Педагоги вважають доцільним доповнити навчально-методичне забезпечення такими матеріалами, як: збірники завдань та вправ з аналізу творів; дидактичні ігри та картки; мультимедійні ресурси; методичні рекомендації з поетапного формування аналітичних умінь.

Отже, рівень готовності учнів 3 класу до аналізу художніх творів учителі оцінюють як середній. Для його підвищення доцільно систематично застосовувати інтерактивні форми роботи, візуальні схеми аналізу, творчі завдання та поєднувати традиційні й інноваційні методики. Таким чином, формування умінь аналізу художніх творів у молодших школярів є важливою складовою розвитку читацької компетентності та критичного мислення. У 3 класі учні вже мають базові навички читання та переказу тексту, але для глибшого усвідомлення змісту твору, розуміння мотивів героїв і художніх засобів потрібна систематична методична робота.

У сучасній науковій літературі ґрунтовно висвітлено теоретичні засади формування умінь читання та початкового аналізу художніх творів у молодшому шкільному віці. Дослідження охоплюють питання розвитку читацьких інтересів, формування емоційно-ціннісного ставлення до прочитаного, розвитку навичок виразного читання тощо. Проте проблема впровадження сучасних методик аналізу художніх текстів на уроках літературного читання у 3 класі, особливо в умовах реалізації концепції Нової української школи, залишається недостатньо вивченою.

Актуальним є питання створення ефективного методичного інструментарію, який забезпечить глибоке розуміння літературного твору, сприятиме розвитку критичного мислення, читацької самостійності та формуванню вміння осмислено сприймати прочитане.

Одним із ключових завдань учителя початкової школи є створення умов для усвідомленого і глибокого сприймання учнями художнього тексту. Важливо не лише навчити дитину переказувати зміст прочитаного, а й допомогти їй побачити приховані сенси, осмислити вчинки персонажів, оцінити художні засоби, через які автор передає свої ідеї та емоції [25, с. 6].

Сучасний учитель має озброїтися ефективними інструментами, що сприятимуть формуванню в учнів стійкого читацького інтересу та здатності до елементарного літературного аналізу [46, с. 57]. У цьому контексті актуальним стає впровадження інноваційних технологій, інтерактивних методів та диференційованого підходу до навчання, які відповідають віковим особливостям і пізнавальним потребам учнів 3 класу [37, с. 33].

Мета педагогічного дослідження: Визначити рівень готовності учнів 3 класу до аналізу художнього тексту, а також ефективність методів, що сприяють розвитку відповідних умінь.

Завдання дослідження:

- Виявити поточний рівень сформованості аналітичних умінь у молодших школярів.
- Підібрати відповідні завдання для перевірки здатності учнів до аналізу художнього твору.
- Систематизувати результати дослідження за рівнями сформованості вмінь.
- Оцінити ефективність застосованих педагогічних підходів.

База дослідження: У дослідженні взяли участь учні 3-А (15 осіб) та 3-Б (15 осіб) класів Запорізького класичного ліцею.

На основі аналізу теоретичних джерел і вивчення педагогічного досвіду, було з'ясовано, що рівень розуміння учнями умінь аналізу художніх творів

значно підвищується за умов активної пізнавальної діяльності та застосування навчальної проєктної діяльності, що буде враховано у цьому дослідженні.

Дослідження складалося з трьох етапів:

- Констатувальний – встановлення початкового рівня сформованості навичок аналізу художнього твору.
- Формувальний – розробка та впровадження інноваційних методик.
- Контрольний – перевірка динаміки результатів після впровадження нових підходів.

На першому, констатувальному етапі, було поставлено такі завдання:

- 1) Розробити критерії, показники та рівні для оцінювання рівня сформованості вмінь аналізувати художній твір.
- 2) Скласти відповідні завдання для учнів.
- 3) Визначити рівні розуміння змісту твору учнями третіх класів.

Серед критеріїв оцінки сформованості вмінь аналізувати художній твір нами було виокремлено чотири основних: мотиваційний, змістовий, інтерпретаційний та емоційно-ціннісний. Розглянемо окремо кожен з критеріїв.

Мотиваційний критерій визначає рівень зацікавленості учня до процесу аналізу художнього твору, емоційно-ціннісного ставлення до літератури та внутрішньої мотивації, яка сприяє розвитку пізнавальної активності учня. Рівні навчальних досягнень представлені у таблиці:

Таблиця 2.1

Характеристика мотиваційного критерію за рівнями

Рівень навчальних досягнень учня	Показники
Високий рівень	Учень дуже зацікавлений у читанні твору, йому цікаво обмірковувати те, що відбувається в книзі, і чому так. Він любить обговорювати героїв і події, завжди знаходить цікаві деталі і може пояснити, чому йому

	подобається чи не подобається певний персонаж. Учень часто шукає більше інформації про автора і твір, самостійно читає додаткові книги або статті. Він хоче дізнатися більше про історії та героїв, тому його завжди захоплює література.
Достатній рівень	Учень зацікавлений у творах, але йому іноді потрібна допомога, щоб зрозуміти все, що відбувається в книзі. Він може висловити свої думки про героїв та події, але інколи потребує підказок. Він розуміє основні ідеї твору, але іноді не завжди знаходить глибокі думки або символи. Учень читає для того, щоб виконати завдання, але йому важко почати читати самостійно без допомоги.
Середній рівень	Учень не завжди цікавиться тим, що відбувається в книзі. Він може читати, але часто не замислюється над тим, чому персонажі роблять певні вчинки. Йому важко згадати, що йому сподобалося в творі або чому він його читав. Учень часто чекає на вказівки вчителя і не проявляє ініціативи до самостійної читацької діяльності.
Початковий рівень	Учень не проявляє інтересу до того, що відбувається в книзі. Він може читати, але не розуміє, чому ці історії важливі або цікаві. Йому важко висловити свої думки про прочитане, часто він не бере участі в обговоренні твору. Він читає тільки тоді, коли його змушують, і не шукає додаткової інформації або цікавих деталей.

Змістовий критерій оцінює рівень усвідомлення учнем прочитаного матеріалу, здатність точно та глибоко зрозуміти основний зміст, події, мотиви героїв та їх взаємозв'язки. Він визначає, чи вміє учень виділяти важливі деталі

твору, розпізнавати ключові ідеї та символи, а також формулювати свої висновки на основі прочитаного тексту. Оцінка розуміння тексту включає здатність учня відповідати на запитання, пояснювати і коментувати прочитане, а також робити зв'язки між подіями твору та реальним життям чи іншими творами. Рівні навчальних досягнень представлені у таблиці:

Таблиця 2.2

Характеристика змістового критерію за рівнями

Рівень навчальних досягнень учня	Показники
Високий рівень	Учень дуже добре розуміє прочитане і може розповісти про події та героїв твору своїми словами. Він чітко пояснює, що сталося в історії і може розповісти, чому герої вчинили так чи інакше. Учень здатний знаходити важливі деталі та символи в тексті і пояснювати їх значення. Він може відповісти на всі запитання про твір, навіть якщо вони складні.
Достатній рівень	Учень розуміє основні події та героїв твору, але іноді йому важко пояснити всі деталі або розповісти про неочевидні моменти. Він може зрозуміти загальний зміст, але потребує допомоги, щоб правильно пояснити те, що відбувається в історії. Учень здатний дати правильну відповідь на більшість запитань, але іноді його пояснення бувають неповними.
Середній рівень	Учень розуміє лише основні події та героїв, але йому важко зрозуміти, чому ці події відбуваються або що вони означають. Він може переповідати частину історії, але часто забуває важливі деталі або не може точно пояснити, що сталося в певний момент.

	Запитання про твір учень відповідає не завжди правильно або його відповіді часто є неповними.
Початковий рівень	Учень має великі труднощі з розумінням тексту. Він не може чітко пояснити, що сталося в історії, або хто є головними героями. Йому важко зрозуміти, чому герої роблять певні вчинки, і він не може відповісти на запитання про твір. Часто учень не пам'ятає подій або змісту твору і його відповіді не конкретні або є неправильними.

Інтерпретаційний критерій оцінює здатність учня не лише розуміти зміст твору, а й надавати йому власну інтерпретацію. Це включає вміння висловлювати своє ставлення до героїв, подій, тем і моральних уроків твору, а також пояснювати значення конкретних елементів тексту, таких як символи, образи або ситуації. Важливою частиною цього критерію є вміння учня аргументувати свої думки та висновки, пояснювати, чому він сприймає твір саме так, і які емоційні або моральні уроки він із нього отримав. Рівні навчальних досягнень представлені у таблиці:

Таблиця 2.3

Характеристика інтерпретаційного критерію за рівнями

Рівень навчальних досягнень учня	Показники
Високий рівень	Учень здатний глибоко і змістовно інтерпретувати художній твір. Він чітко висловлює свої думки і оцінки щодо подій, персонажів, тем і моральних аспектів твору, наводячи аргументи на основі тексту. Учень може розпізнати символи та образи, пояснити їх значення в контексті сюжету, а також визначити, як ці елементи пов'язані з головною ідеєю твору. Його

	інтерпретація є логічною, обґрунтованою та розкриває глибокі аспекти твору. Учень здатний аргументовано висловлювати власне ставлення до персонажів і подій, навіть якщо вони є складними або суперечливими.
Достатній рівень	Учень здатний інтерпретувати основні елементи твору, але його інтерпретація часто є поверхневою або не завжди обґрунтованою. Він може висловлювати думки щодо персонажів, подій і тем твору, але аргументація іноді є неповною або потребує додаткових пояснень. Учень може розпізнати деякі символи та образи, але не завжди точно пояснює їх значення. Його оцінки зазвичай зводяться до загальних висловлювань, що не завжди підтримуються текстом. Незважаючи на це, учень здатний обґрунтувати своє ставлення до твору, навіть якщо аргументація є неповною.
Середній рівень	Учень має обмежену здатність до інтерпретації твору. Його думки щодо персонажів і подій є часто спрощеними або шаблонними. Учень може лише коротко пояснити, чому герої вчинили певні дії, але без глибокої аргументації чи зв'язку з текстом. Він рідко звертає увагу на символи та образи, і якщо і зазначає їх, то не завжди здатен пояснити їх значення в контексті твору. Інтерпретація учня має загальний характер і не завжди допомагає розкрити глибші ідеї чи уроки, закладені в творі.
Початковий рівень	Учень не здатний або має значні труднощі з інтерпретацією твору. Його висловлювання часто не

	мають аргументації або є надто загальними. Учень не може чітко пояснити своє ставлення до героїв або подій твору, і його відповіді часто не підтримуються текстом. Він не звертає уваги на символи або образи, а якщо і згадує їх, то не може пояснити їх значення. Інтерпретація учня є поверхневою або взагалі відсутня, що свідчить про відсутність глибокого осмислення твору.
--	--

Емоційно-ціннісний критерій оцінює, як учень реагує на прочитаний твір, чи здатний він емоційно вникати в події та персонажів, а також оцінювати моральні аспекти та цінності, що містяться у творі. Це включає в себе здатність учня проявляти емпатію до героїв, переживати за їхні вчинки, а також усвідомлювати та обговорювати важливі уроки, які можна винести з твору. Важливими є емоційні відгуки учня на твір, його здатність виражати своє ставлення до подій та героїв через почуття, оцінки та особисті міркування. Рівні навчальних досягнень представлені у таблиці:

Таблиця 2.4

Характеристика емоційно-ціннісного критерію за рівнями

Рівень навчальних досягнень учня	Характеристика
Високий рівень	Учень активно та емоційно відгукується на прочитане, проявляючи співпереживання з героями і подіями твору. Він здатний глибоко відчувати емоції персонажів, розуміє їх мотивацію та оцінює їхні вчинки з моральної точки зору. Учень може висловлювати своє ставлення до подій та персонажів через позитивні або негативні емоції, підкріплюючи свої висловлювання аргументами. Він чітко розуміє

	моральні уроки, які містить твір, і вміє застосовувати ці уроки до свого життя, демонструючи вищий рівень емоційного відгуку та особистісного осмислення.
Достатній рівень	Учень реагує на твір, виявляючи емоційний відгук, але часто поверхнево. Він може співпереживати з персонажами, але іноді не зовсім чітко розуміє їх мотивацію. Ставлення до подій та героїв є вираженим, але не завжди повністю обґрунтованим. Учень здатний помітити моральні аспекти твору, але його оцінки часто є загальними або поверхневими. Він може зрозуміти основні уроки твору, але їх застосування до реального життя може бути менш чітким і потребує додаткових пояснень.
Середній рівень	Учень виявляє емоційний відгук на твір, але часто поверхневий. Його співпереживання з героями є обмеженим, він рідко глибоко замислюється над їхніми вчинками або мотивацією. Ставлення до подій є загальним, інколи неповним, без детальної аргументації. Учень може відзначити моральні моменти твору, проте часто не може повноцінно осмислити їх значення. Його оцінки щодо моральних уроків твору обмежуються простими висловлюваннями без глибокого осмислення.
Початковий рівень	Учень не проявляє значного емоційного відгуку на твір. Йому важко зрозуміти або пережити емоції героїв, і він часто не замислюється над їхніми вчинками. Ставлення до подій та персонажів є

	мінімальним або невиразним. Учень не звертає уваги на моральні аспекти твору, і не в змозі оцінити важливі уроки, які можна винести з прочитаного. Його емоційний відгук є поверхневим, без глибокого залучення в зміст твору.
--	--

Щоб перевірити рівень розуміння змісту художнього твору, учням 3 класу запропонували завдання:

1. Аналіз казки «Говори лагідно» (Василь Сухомлинський).

Мета: Визначити рівень умінь третьокласників аналізувати художній текст: розуміти зміст, логіку подій, характери персонажів, головну думку, мораль, емоційний підтекст твору.

Завдання для аналізу казки:

а) Хто є дійовими особами казки? (Запиши імена або ролі персонажів)

б) Пронумеруй події в правильному порядку (від 1 до 5):

- *Дівчинка попросила зошит лагідно.*

- *Подруга не дала зошит.*

- *Подруга усміхнулась.*

- *Дівчинка попросила зошит сердито.*

- *Подруга пояснила свою поведінку.*

в) Яка головна думка казки? (Поясни, чому треба говорити лагідно).

г) Чи змінилась дівчинка? Як саме?

д) Яке почуття викликає у тебе ця казка? Поясни.

є) Знайди у тексті слова, які свідчать про ставлення подруги до дівчинки.

ж) Чому, на твою думку, Василь Сухомлинський написав цю казку для дітей?

Наведемо приклад таблиці оцінювання для аналізу казки Василя Сухомлинського «Говори лагідно» (3 клас):

Таблиця 2.5

Таблиця оцінювання казки Василя Сухомлинського «Говори лагідно»

№	Завдання	Максимум балів	Оцінка учня	Коментар учителя
1	Визначення дійових осіб	1	1	Учень правильно визначив дійових осіб – дівчинка та подруга.
2	Послідовність подій	2	2	Події розташовані у правильному порядку (4–2–1–3–5).
3	Головна думка (мораль)	2	2	Учень пояснив, що треба говорити лагідно, бо добрі слова викликають усмішку й дружбу.
4	Розуміння змін у поведінці героїні	2	2	Зазначено, що дівчинка зрозуміла свою помилку, стала чемнішою та добрішою.
5	Емоційне сприйняття казки	1	1	Казка викликала приємні, добрі почуття; учень пояснив своє ставлення.
6	Знаходження ключових слів у тексті	2	1	Учень навів частину потрібних слів («усміхнулась», «сердито»), але не всі.
7	Усвідомлення авторського задуму	2	2	Учень правильно зазначив, що автор хотів навчити дітей бути ввічливими й доброзичливими.
	Разом	12	11	Високий рівень розуміння змісту твору.

2. Аналіз казки «Соловей і Жук» (автор: Василь Сухомлинський)

Вправи для аналізу казки:

1. Прочитай казку.

- а) Хто головні персонажі твору? Запиши. (1 бал);
- б) Яка головна думка цієї казки? Запиши одним реченням. (2 бали)
- в) Пронумеруй послідовність подій (від 1 до 4):

- Жук почав гудіти.
- Соловейко співав у саду.
- Ніхто не звернув уваги на Жука.
- Жук почув пісню Соловейка і обурився. (2 бали)

2. Які риси характеру має Жук? А які – Соловейко? (2 бали)

3. Чому, на твою думку, ніхто не звернув уваги на Жука? (2 бали)

4. Як ти вважаєш, що хотів сказати автор цією казкою?

(2 бали)

5. Намалюй і підпиши героя, який тобі сподобався більше. Чому?
(Творче завдання).

Наведемо приклад таблиці оцінювання для аналізу казки Василя Сухомлинського «Соловей і Жук» (3 клас):

Таблиця 2.6

Таблиця оцінювання казки Василя Сухомлинського «Соловей і Жук»

№	Завдання	Максимум балів	Оцінка учня	Коментар учителя
1	Визначення головних персонажів твору	1	1	Учень правильно визначив дійових осіб — Соловейко та Жук.
2	Визначення головної думки казки	2	2	Учень зазначив: «Краса і щирість серця цінніші за заздрість і грубість».
3	Встановлення правильної послідовності подій	2	2	Послідовність визначена правильно: 2 – 4 – 1 – 3.

4	Характеристика героїв (риса характеру Жука та Соловейка)	2	2	Учень відповів: Жук — заздрісний, грубий; Соловейко — добрий, талановитий, щирий.
5	Пояснення, чому ніхто не звернув уваги на Жука	2	2	Учень пояснив: «Бо Жук не мав серця для пісні і не розумів краси».
6	Усвідомлення авторського задуму	2	2	Учень зазначив: «Автор хотів навчити бачити красу серцем, а не заздрити іншим».
7	Творче завдання (малюнок і пояснення)	1	1	Учень намалював Соловейка, пояснив: «Він добрий і співає щиро».
	Разом	12	12	Високий рівень розуміння змісту художнього твору.

Також учнями 3-х класів було запропоновано текст твору «Черепашка Дейзі» (Додаток В).

Текст потрібно прочитати та виконати завдання різного рівня складності, спрямовані на перевірку глибини осмислення прочитаного.

I. Завдання за поданим текстом для учнів 3 класу:

1. Прочитай текст.

2. Заповни таблицю (1б.)

Головні персонажі	Другорядні персонажі

3. Знайди та випиши речення, яке передає основну ідею твору (2 бали)

4. Установи правильний порядок подій у творі, пронумеруй їх (2 бали):

- Дейзі потрапила на риболовецький корабель.
- Черепашку знайшли друзі на острові.

- Вітер зірвав ліхтар на маяку.

- Дейзі повернулася додому.

II. Опиши коротко: Як Дейзі потрапила на острів?

3. Випиши з тексту слова, які показують, що Дейзі була хороброю.

4. Хто допомагав черепащі одужати?

5. Чому Дейзі сумувала, навіть коли їй було добре на острові?

6. Чому вчинок Дейзі біля маяка можна вважати героїчним?

7. Якби ти був (була) на місці Герца — що б зробив для Дейзі?

8. Як у казці показано, що дружба і добро перемагають зло?

9. Що б ти сказав (сказала) морякам, які викинули черепашку?

10. Поясни значення останнього речення казки: «Добро - вічне, як вічним є Великий Всесвіт».

11. Які емоції викликала у тебе ця казка?

Під час роботи над темою «Книжка любить, коли її читають» за К. Гнатенком («Ображена книга») учням було запропоновано використати метод візуалізації «кроссенс». Завдяки цьому прийому учні третього класу пригадали історію виникнення книги та розкрили зміст назви оповідання.

Рис. 2.1. Кроссенс до оповідання К. Гнатенко «Ображена книга»

Під час вивчення теми «В осінній час сім погод у нас» учням було запропоновано оповідання Л. Андрієць «Про парасольку». Перед тим як розпочати читання тексту, третьокласникам запропонували завдання з каліграфією-загадкою.

Сутність вправи: прочитати загадку, починаючи з червоної літери, і відгадати її зміст. Таким чином, діти заздалегідь дізнаються, про що йтиметься в оповіданні.

Рис. 2.2. Каліграма-загадка до оповідання Л. Андрієць «Про парасольку»

Після читання оповідання Л. Андрієць «Про парасольку» учням пропонується робота в парах: вони складають запитання за текстом для один одного та по черзі відповідають на них, щоб перевірити розуміння прочитаного.

Приклади можливих запитань:

- Про яку пору року йдеться в оповіданні?
- Яке значення має слово «парасолька» у французькій мові?
- Що виконувало функцію парасольки у давнину?
- Де використовувалися перші рукотворні парасольки?
- Яких форм були парасольки в Давньому Єгипті та Персії?
- Які парасольки виготовляли винахідливі майстри?

- Скільки років існує сучасна парасолька?

Після опрацювання змісту тексту третьокласникам пропонується проаналізувати хмару слів, створену за допомогою онлайн-додатку Word Art, що відображає основні поняття та ключові слова з оповідання (див. рис. 2.17.).

Рис. 2.3. Хмара слів за оповіданням Л. Андрієць «Про парасольку»

Учні знаходять у тексті слова значення яких їм не знайоме за оповіданням Л. Андрієць «Про парасольку».

Отже, на підставі виконання поставлених завдань було проведено всебічну оцінку того, наскільки учні третього класу оволоділи навичками аналізу та розуміння змісту художніх текстів. При цьому оцінюванні бралася до уваги здатність учнів виділяти ключову ідею, ідентифікувати тему твору, описувати дійових осіб, простежувати взаємозв'язок між подіями (причина-наслідок), ділитися власним сприйняттям прочитаного, обґрунтовувати свої судження та робити первинні узагальнення. Результати дослідження представлені в діаграмі Рис. 3.1

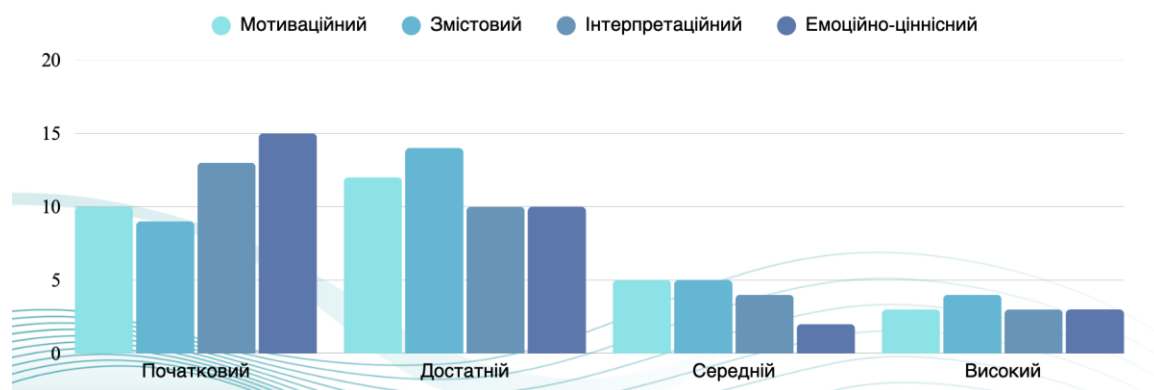

Рис. 3.1. Результати констатувального етапу дослідження

Результати дослідження, представлені на діаграмі, свідчать про те, що більшість учнів демонструє початковий або достатній рівень розвитку читацьких і аналітичних умінь. Це підтверджується тим, що учні здатні виконувати завдання, пов'язані з мотивацією, сприйняттям змісту, його інтерпретацією та емоційним відгуком, однак ці досягнення часто обмежуються лише поверхневим рівнем. Більшість учнів можуть виокремити основний меседж твору, визначити його тему та дати характеристику персонажам, проте на більш глибокому рівні аналізу вони зіштовхуються з труднощами. Це стосується таких завдань, як визначення причинно-наслідкових зв'язків, точне поновлення ходу подій чи формулювання обґрунтованих висновків, що свідчить про необхідність вдосконалення методик навчання.

У дослідженні взяли участь 30 учнів третього класу. Результати опитування показали такі дані за кожним з критеріїв:

Мотиваційний критерій. Початковий рівень: 6 учнів (20%) – учні здатні проявити базовий інтерес до змісту твору, однак їхня мотивація до глибокого аналізу залишається на поверхневому рівні. Достатній рівень: 9 учнів (30%) – учні можуть проявити зацікавленість і певний ентузіазм, але не завжди виявляють здатність до самостійної роботи з текстом. Середній рівень: 7 учнів (23%) – учні здатні демонструвати більше залучення до тексту, але це здебільшого обмежується класними завданнями. Високий рівень: 8 учнів (27%) – учні виявляють глибокий інтерес до матеріалу, намагаються самостійно досліджувати та аналізувати твори, але таких учнів є меншість.

Змістовий критерій. Початковий рівень: 7 учнів (23%) – учні здатні лише виокремити основну ідею твору та визначити його тему, без глибшого розуміння деталей. Достатній рівень: 10 учнів (33%) – учні можуть визначити тему, головні події та персонажів твору, але не завжди здатні розкрити глибину змісту. Середній рівень: 7 учнів (23%) – учні здатні частково аналізувати зміст твору, але зазвичай не можуть глибше інтерпретувати приховані аспекти або моральні питання. Високий рівень: 6 учнів (21%) – учні розуміють основну думку твору, здатні більш детально аналізувати символіку та контекст.

Інтерпретаційний критерій. Початковий рівень: 7 учнів (23%) – учні зіштовхуються з труднощами при аналізі причинно-наслідкових зв'язків у творі та часто не можуть точно відновити хід подій. Достатній рівень: 8 учнів (27%) – учні можуть виконати базовий аналіз тексту, але мають труднощі з критичним осмисленням подій та глибокими висновками. Середній рівень: 7 учнів (23%) – учні можуть інтерпретувати текст на рівні поверхневих висновків, але без глибокого аналізу причинно-наслідкових зв'язків. Високий рівень: 8 учнів (27%) – учні здатні самостійно аналізувати твір, логічно пов'язуючи події та виявляючи приховані смисли.

Емоційно-ціннісний критерій. Початковий рівень: 5 учнів (17%) – учні здатні висловлювати базовий емоційний відгук на прочитане, але не мають чітко сформованих оцінок. Достатній рівень: 10 учнів (33%) – учні демонструють емоційну залученість, проте їх реакція не завжди є усвідомленою або обґрунтованою. Середній рівень: 8 учнів (27%) – учні здатні співпереживати героям, однак їх емоційні оцінки часто є ситуативними та не поглибленими. Високий рівень: 7 учнів (23%) – учні глибоко залучаються в емоційну складову твору, оцінюючи моральні аспекти та намагаються аргументувати свої почуття щодо персонажів.

Результати моніторингу рівня сформованості аналітичних умінь учнів 3 класу засвідчили, що більшість учнів знаходяться на початковому та

середньому рівнях розвитку зазначених умінь. Такий стан можна пояснити кількома факторами, які вимагають коригування навчальної методики.

1. Обмежене розуміння основної ідеї твору. Незважаючи на підтримку з боку вчителя, значна частина учнів не здатна чітко виокремити головну думку твору. Учні часто правильно визначають персонажів та основні події, однак їхні відповіді на питання щодо теми і змісту твору є поверхневими та недостатньо аргументованими.

2. Недостатній рівень визначення причинно-наслідкових зв'язків. Учні показують певні труднощі в установленні чітких причинно-наслідкових зв'язків між подіями. Вони здебільшого правильно визначають хронологію подій, але мають обмежену здатність пояснити, чому ці події відбуваються саме таким чином.

3. Невміння глибоко аналізувати емоційний контекст. Виявлено, що учні недостатньо ефективно працюють з емоційним підтекстом творів. Хоча більшість здатна вказати на емоції, які викликають події твору, їм важко аргументувати, чому саме ці елементи тексту призводять до певних емоційних реакцій.

4. Залежність від зовнішньої підтримки при формулюванні власного ставлення до прочитаного. Учні демонструють здатність до вираження власних думок, але формулювання аргументованих суджень та ставлення до прочитаного зазвичай потребує допомоги з боку вчителя. Це свідчить про недостатній рівень критичного мислення та самостійної аргументації.

Таким чином, результати моніторингу свідчать про перевагу початкового та середнього рівнів сформованості аналітичних умінь серед учнів 3 класу. Це вимагає модернізації існуючої методики навчання для розвитку більш глибоких і самостійних аналітичних навичок учнів.

Констатувальний етап показав необхідність цілеспрямованої методичної роботи з розвитку аналітичних умінь учнів 3 класу. Надалі передбачено використання інтерактивних методів навчання, карток-схем, творчих завдань

і візуалізацій, що сприятимуть глибшому осмисленню змісту художніх творів і підвищенню рівня читацької компетентності школярів.

Для підвищення рівня сформованості аналітичних умінь учнів доцільно інтегрувати в навчальний процес інтерактивні методи, картки-схеми, творчі завдання та візуалізації. Це дозволить сприяти більш глибокому осмисленню змісту художніх творів, розвитку вмінь аргументувати власні думки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та розуміти емоційний і моральний підтекст творів. Впровадження цих методів сприятиме підвищенню рівня читацької компетентності та аналітичних умінь учнів початкових класів.

2.2. Розроблення системи завдань і методичних прийомів аналізу художнього твору на уроках читання

Формування в учнів початкової школи умінь аналізувати художні твори є важливим компонентом літературного розвитку дитини та становлення її читацької культури. У третьому класі цей процес набуває особливого значення, оскільки саме в цьому віці закладаються основи свідомого, емоційно забарвленого сприйняття тексту, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, оцінювати вчинки персонажів і висловлювати власне ставлення до прочитаного.

Методика формування умінь аналізувати художні твори у третьому класі має важливе значення в системі літературної освіти молодших школярів. Саме на цьому етапі відбувається перехід від елементарного розуміння змісту до усвідомленого аналізу художнього тексту, коли учні поступово вчаться визначати тему, головну думку, характеризувати персонажів, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки подій та виявляти авторське ставлення. Ефективне формування цих умінь потребує застосування різноманітних методів і прийомів роботи з текстом, які поєднують аналітичну діяльність із творчою. Важливу роль відіграють інтерактивні технології, проблемно-

пошукові завдання, дидактичні ігри, робота з ілюстраціями та мультимедійними матеріалами. Такі підходи не лише розвивають аналітичне мислення, а й формують у дітей емоційне ставлення до прочитаного, інтерес до художнього слова та здатність самостійно інтерпретувати твір.

Наші методичні рекомендації сформовані у поданні завдань, які розділені за принципом освоєння різноманітних навичок, що потребують учні. Першим етапом є відтворення художніх картин та переказ тексту, що дозволяє учням розвивати уяву та здатність точно передавати зміст твору, створюючи основу для глибшого розуміння його елементів. Другим етапом є визначення основних частин твору та їх часові зв'язки, що допомагає учням організувати сюжет у логічній послідовності, розуміти розвиток подій і зв'язки між ними. Третій етап, аналіз образних елементів та авторських прийомів, сприяє розвитку критичного сприйняття учнями художніх засобів, які використовує автор для передачі емоцій і ідей, таких як метафори, символи та інші стилістичні прийоми. Наступним етапом є встановлення причинно-наслідкових зв'язків та висловлення ставлення до твору, що дозволяє учням усвідомити, як певні події та вчинки персонажів спричиняють розвиток сюжету, а також формувати власне ставлення до прочитаного.

Таким чином, пропоновані завдання сприяють поступовому та систематичному формуванню в учнів умінь аналізувати художні твори, що допомагає не тільки вдосконалювати їхні аналітичні здібності, а й розвивати глибоке емоційне сприйняття літератури, що є важливою складовою загального розвитку молодших школярів.

До першого етапу аналізу твору – відтворенню художніх картин та переказу тексту нами була запропонована концепція використання ілюстративного матеріалу у вигляді карток-схем. Методикою читання у початкових класах передбачено широке використання ілюстративного матеріалу. У нових підручниках з читання реалізовано цілісну концепцію ілюстративного оформлення всіх навчальних книг, ідеями якої є: єдиний підхід до ілюстрування усіх підручників і водночас образотворча

різноманітність ілюстративного матеріалу, доступність, наближеність до життя сучасних дітей, емоційність, можливість багатофункціонального використання.

Наведемо приклад картки-схеми «Навіщо читати книги?». Картка свідчить, що читання книг надзвичайно важливе, адже воно не лише приносить задоволення, а й глибоко впливає на розвиток людини. Під час читання активно працює мозок, розвивається уява, мислення та здатність концентрувати увагу. Книги відкривають нові знання, розширюють кругозір, допомагають краще розуміти світ і себе. Вони зменшують стрес, заспокоюють, дозволяють відволіктися від повсякденних турбот. Крім того, читання збагачує словниковий запас, удосконалює мовлення й письмо, розвиває творчі здібності. Отже, книга – це найкращий друг, порадник і джерело натхнення.

Рис. 4.1. Картка-схема «Навіщо читати книги?»

Розвиток читацьких умінь тісно пов'язаний із формуванням у молодших школярів навичок аналізу та узагальнення. Учні третього класу вже здатні самостійно проводити початковий аналіз літературного твору, створювати творчі завдання - складати сенкан, порівнювати характери героїв, оцінювати їхні вчинки з урахуванням морально-етичних норм.

Учні краще й емоційніше сприймають текст, коли його читання та аналіз поєднуються з роботою над ілюстраціями. Це пояснюється тим, що молодші школярі мислять переважно образами й надають перевагу всьому яскравому та наочному. Приклади завдань для розвитку уміння комплексного аналізу художніх творів з орієнтацією на ілюстрації представлений в Додатку Г.

Для глибокого розуміння структури художнього твору необхідно проаналізувати його складові частини та їхні часові зв'язки. Це дозволяє виявити, яким чином автор організовує композицію твору, використовуючи час як важливий елемент побудови. Часові зв'язки виконують роль організуючого принципу, що з'єднує події, персонажів та ідеї в єдину структуру. Вони демонструють, як розвивається сюжет, чи застосовує автор техніки, такі як флешбеки або інверсія хронології, і як це впливає на сприйняття твору читачем. Крім того, аналіз часових аспектів дозволяє краще зрозуміти еволюцію тем і ідей у творі. До цієї концепції відноситься другий блок розроблених нами завдань: Визначення основних частин твору та їх часові зв'язки.

Для формування цього уміння в учнів молодшого шкільного віку нами було запроваджено декілька вправ. Розглянемо їх більш детально.

Вправа «Намалюємо мультфільм».

Мета: навчити дітей визначати основні події твору, відрізняти головне від другорядного, розвивати навички аналізу та узагальнення.

Хід роботи: учні працюють у групах, отримують картки із завданнями, обговорюють ідеї та створюють малюнки.

Завдання: намалювати серію ілюстрацій до казки «Вовк та козенята», щоб навіть ті, хто її не читав, могли зрозуміти сюжет.

Учні мають вибрати мінімальну кількість малюнків, за якими можна повністю передати зміст казки.

Виберіть із твору або придумайте підписи до ілюстрацій. У результаті виконання завдання має вийти мультфільм «Козлята і сірий вовк». (Додаток Г)

Завдяки використанню ілюстративного матеріалу та цілеспрямованому виконанню системи вправ і завдань, молодші школярі набувають початкових умінь:

- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у природі та життєвих ситуаціях під час роботи з різними текстами;
- робити нескладні узагальнення та висновки, наприклад, відтворювати та пояснювати причини подій, поведінку, почуття та зміни настрою героїв;
- передбачати наслідки власних вчинків;
- пояснювати позитивний вплив на суспільство різних винаходів і відкриттів та негативні наслідки діяльності людини для природи;
- розпізнавати наміри персонажів щодо майбутніх подій.

Під час роботи з літературним твором важливо враховувати його цілісну художню природу. Усі складники: художні засоби, сюжет, композиція - взаємопов'язані та спрямовані на розкриття пізнавального, естетичного й морального змісту твору. Завдання комплексного аналізу полягає не в тому, щоб розчленувати текст, а навпаки – допомогти учням глибше усвідомити його художність.

До завдань третього блоку нами були віднесені завдання, які допомагають розвивати навичку в учнів третього класу уміння до аналізу образних елементів та авторських прийомів. Нами була запропонована вправа: *Аналіз назви книжки як шлях до розуміння її змісту.*

Це можна проілюструвати на прикладі аналізу твору Тетяни Луцької «Рибки й намистинки» з книги «Усі ми будемо королевами, або Казка про Маринку та Мишенятко» (Додаток Д).

Розглянемо детально методику проведення вступної бесіди та первинного сприймання художнього твору у 3 класі.

Заголовок – це початкова ланка знайомства учнів із художнім твором, своєрідний «ключ» до його змісту. Він задає напрям для сприймання й осмислення прочитаного, допомагає налаштуватися на тему, емоційний тон і головну думку тексту. Робота над заголовком сприяє розвитку в учнів уміння

розуміти його значення, знаходити приховану інформацію, формулювати припущення щодо подій чи ідей твору, спираючись на власний досвід та знання.

Для цього вчитель добирає твори з інформативними, змістовними назвами, у яких чітко простежується зв'язок між заголовком і змістом. Це дає змогу під час обговорення після читання усвідомити, наскільки назва розкриває ідею твору, і навчитися пояснювати логічний та емоційний зв'язок між ними.

Перед ознайомленням учнів із твором важливо провести вступну бесіду, яка налаштовує дітей на глибоке та свідоме сприйняття тексту Т. Луньової. Однією з ключових тем бесіди є тлумачення багатозначного слова «королева». Педагог пропонує дітям обговорити, у яких контекстах воно вживається та які відтінки значення може мати. Наприклад, у фразі «королева знайшлася» авторка висвітлює зухвалі, надмірно самовпевнені вчинки людини.

Далі педагог ставить запитання, які спонукають учнів розмірковувати над авторським задумом:

- *Який сенс авторка вклала у назву книги?*
- *Чи може кожен стати «королевою» або «королем»?*
- *Які якості необхідні для цього?*

У ході обговорення учні приходять до висновку, що королевою або королем називають не лише титуловану особу, а й людину, яка проявляє високий рівень освіченості, відповідальності, моральності та креативності.

Під час бесіди також знайомляться з головною ідеєю твору: Маринка, завдяки пригодам і допомозі Мишеняти, розвиває свої найкращі якості та у майбутньому стане справжньою Королевою, а Мишеня символізує Принца Мишачого королівства.

Таким чином, вступна бесіда виконує дві важливі функції:

- інтегрує різні рівні літературного аналізу – від розуміння значення окремих слів до осмислення авторського задуму.

- формує у дітей емоційну готовність до сприймання художнього твору та мотивує їх до активної участі у його аналізі.

Третій блок завдань «Аналіз образних елементів та авторських прийомів» є суттєвим етапом у формуванні навичок аналізу художніх творів у учнів початкових класів, оскільки він сприяє розвитку здатності до глибокого осмислення тексту через вивчення специфічних мовних і художніх засобів. Зокрема, аналіз образних елементів, таких як метафори, порівняння, символи, а також авторських прийомів, як-то стилістичні фігури, дозволяє учням не лише сприймати текст на рівні подій, але й розуміти його емоційне, символічне та інтелектуальне наповнення.

Вивчення образних елементів дає можливість учням звертати увагу на те, як автор створює уявлення про події, персонажів чи явища за допомогою мовних засобів. Такі елементи допомагають передавати складні емоційні стани, створювати атмосферу та глибину сюжету, що є важливими для розуміння твору. Діти починають розуміти, як через прості образи чи фігури мови можна передавати складні ідеї чи настрої, що є основою для більш глибокого сприйняття літературного тексту.

Важливим є й те, що аналіз авторських прийомів, зокрема використання стилістичних фігур, таких як анафора, метафора, алітерація тощо, дозволяє учням зрозуміти, яким чином автор створює емоційний вплив на читача. Це сприяє розвитку критичного мислення, оскільки діти вчаться не тільки сприймати текст, але й оцінювати вибір автором певних мовних засобів для досягнення конкретних художніх ефектів.

Приклади завдань цього блоку представлені на рис. 4.2.

Рис. 4.2. Приклади шаблонів книжкових звітів

Завдання «Аналіз прочитаної книги», яке містить етапи, що сприяють детальному розгляду образів персонажів, основних подій та ідеї твору. Це завдання стимулює учнів до більш глибокого аналізу не лише змісту твору, а й його художніх складових, зокрема, до вивчення того, як автор через образи і прийоми передає емоційний підтекст, мотивацію героїв та емоційний настрій твору. Завдання, спрямовані на аналіз образних елементів та авторських прийомів, є важливими для розвитку критичного та аналітичного мислення учнів. Вони сприяють формуванню вміння не лише сприймати художні твори, а й інтерпретувати їх на більш глибокому рівні, що є необхідним етапом у навчанні літературному аналізу.

До четвертого блоку “Причиново-наслідкові зв’язки та висловлення ставлення” до твору особливо увагу ми приділили первинному сприйманню твору та емоційний впливу у дітей молодшого шкільного віку. У молодшому шкільному віці дітям важко обґрунтовувати власні міркування, робити висновки чи формулювати гіпотези. Це пов’язано з недостатнім розвитком зв’язного мовлення, обмеженим словниковим запасом та ще не сформованими навичками абстрактного мислення. Тому під час навчання логічного

пояснення власних припущень про зміст тексту недоцільно ставити загальні запитання на кшталт;

- *«Чому ти так думаєш?»*, бо вони часто створюють для дитини складності.

Більш ефективно ставити конкретні запитання з опорою, які спрямовують думку учня, наприклад:

- *«Що у заголовку або на ілюстрації допомогло тобі висунути таку версію?»*;

- *«Які слова заголовка або деталі ілюстрації підказують, про що буде текст?»*;

- *«Як ти можеш пояснити свої припущення, спираючись на заголовок і ілюстрацію?»*.

Такі запитання формують у школярів звичку під час відповідей орієнтуватися на змістові та структурні елементи тексту, що допомагає точніше висувати гіпотези щодо його змісту.

Наступним етапом є знайомство учнів із твором Тетяни Луньової «Рибки й намистинки».

Короткий зміст оповіді: тато вимагає від доньки прибрати намистинки зі столу, а Маринка не знає, як це зробити. Мишеня пропонує перетворити намистинки на рибок і навчити Маринку робити їх власноруч. Дівчинка з радістю долучається до процесу, а згодом тато і мама допомагають у створенні підводного царства. Завдяки цьому сюжету діти бачать прояви творчості, креативності, відповідальності та впевненості героїні.

Під час первинного сприймання педагог пропонує учням обговорити власні емоції:

- *Чи сподобалися пригоди Маринки та Мишенятка?*

- *Які моменти здалися цікавими чи несподіваними?*

- *Чи хотіли б мати такого друга, як Мишенятко?*

Таке обговорення допомагає дітям усвідомлювати емоційний вплив художнього твору, розвивати співпереживання та формувати власну позицію.

На наступному етапі рекомендується застосовувати різні способи візуалізації сюжету для поглиблення розуміння тексту: створення малюнків, схем, таблиць, «кадрів до мультфільму».

Педагог спільно з учнями розкладає сюжет на етапи:

- а) Заголовок твору – ключ до розуміння основної події;
- б) Центральна ситуація – намістинки, які треба прибрати зі столу;
- в) Діяльність персонажів – як Мишеня допомагає Маринці;

Результат: створення підводного царства та взаємодія сім'ї.

Учні відображають сюжет у графічних схемах, підписують персонажів, використовують кольори для позначення емоцій та дій, що допомагає поєднати когнітивний, емоційний та творчий компоненти аналізу.

Такий підхід сприяє:

- розвитку критичного та творчого мислення;
- формуванню вмінь читати з розумінням;
- здатності висловлювати власну думку та аргументувати її;
- розвитку співпраці, ініціативності та прийняття рішень.

Візуалізація та структурний аналіз тексту дозволяють учням краще усвідомити:

- логіку розвитку подій, особливості характерів персонажів і авторський задум, що сприяє формуванню цілісного сприйняття художнього твору;

- формуванню вмінь читати з розумінням, висловлювати власну думку, виявляти критичне мислення, творчість, ініціативність, а також здатність обґрунтовувати позицію, керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами;

- сприяють різноманітних способам візуалізації прочитаного, як-от створення малюнків, схем, таблиць, кадрів до мультфільму.

Розглянемо як можна візуалізувати сюжет оповіді «Рибки й намістинки»? Почнімо із заголовка, адже в ньому зосереджена сутність.

Потім будемо розкривати зміст твору.

- Чому у заголовку є намистинки? (Тому що з них починається описана подія).

- Чому намистинки постали в центрі нашої уваги? (Їх треба було прибрати зі столу).

- Хто запропонував це зробити? (Записуємо персонажа твору – тата і його вимогу).

- Як міг тато промовити ці слова? Як ми їх запишемо? (Цікаво при цьому вибрати колір крейди або олівця. Хоч ми і знаємо, що означає більшість кольорів, але можна покластися на пропозицію дітей: як вони відчують значення кольору).

- Прибрати намистинки, тобто викинути їх, мала Маринка. Їй було жаль. Запишемо це.

Спробуємо зробити схему твору «Усі ми будемо королевами».

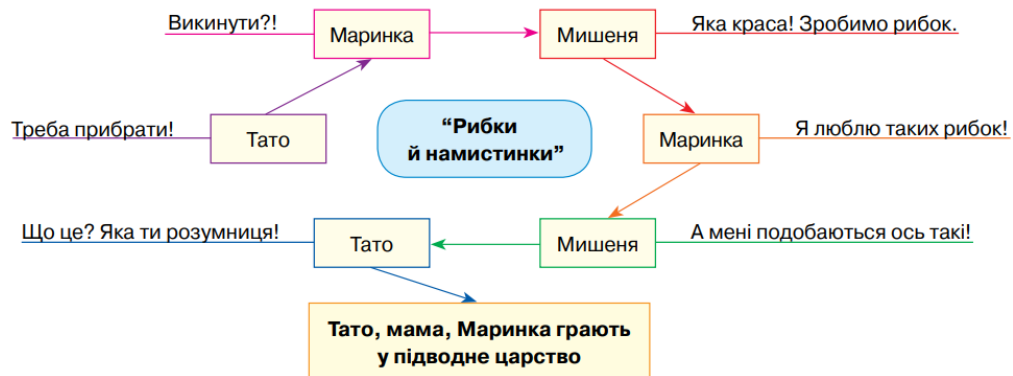

Рис. 4.3. Структурна схема твору «Усі ми будемо королевами»

Поступово учні під керівництвом педагога створюють графічну картинку (картку, схему) твору, яка в кінцевому варіанті може мати ось такий вигляд (див. схему). За цією схемою можна рухатися у глиб твору: назвати персонажів, з відповідною інтонацією прочитати їх висловлювання.

Також доцільно запропонувати учням більш наочну і яскраву схему у вигляді малюнка, яку можна використати на уроці, щоб діти бачили кольорові персонажі і події. Основна мета методики полягає у тому, щоб навчити учнів не лише переказувати зміст твору, а й усвідомлювати його ідейно-художню

сутність, розуміти образи, почуття й мотиви героїв, виявляти власне ставлення до прочитаного.

Схему твору «Усі ми будемо королевами» у вигляді малюнка можна побачити на рис. 4.4.

Рис. 4.4. Схема твору «Усі ми будемо королевами» у вигляді малюнка

Отже, уміння аналізувати художній твір є важливою складовою літературного розвитку молодших школярів. У 3 класі формування цих умінь має ґрунтуватися на вікових особливостях дітей, їхньому рівні читацької підготовки та емоційно-ціннісному досвіді.

Заключним блоком системного підходу до аналізу художнього твору є «Самостійна інтерпретація змісту твору та зв'язки з іншими творами». До цього блоку ми віднесли комплекс вправ пов'язаних з критичним письмом. Розвиток навички критичного письма є ключовим елементом формування умінь учнів початкової школи аналізувати художні твори. Важливим аспектом цього процесу є завдання, що сприяють самостійній інтерпретації змісту твору

та визначенню його зв'язків з іншими творами. Критичне письмо в цьому контексті дозволяє учням не лише сприймати літературний матеріал, а й оцінювати його, аналізувати, порівнювати з іншими текстами та висловлювати власні думки.

Самостійна інтерпретація змісту твору є важливим етапом у формуванні в учнів умінь розуміти та інтерпретувати текст на більш глибокому рівні. Вона передбачає здатність учнів не лише сприймати сюжет, а й розкривати приховані смисли, звертати увагу на літературні прийоми, які використовує автор для передачі ідеї, а також аналізувати символи та образи, що використовуються в тексті. Цей процес є основою для розвитку критичного мислення, що є важливим компонентом загального інтелектуального розвитку учнів.

Крім того, вивчення зв'язків між різними творами дозволяє дітям порівнювати художні образи, теми, проблеми та літературні стилі. Порівняльний аналіз сприяє розвитку здатності бачити спільне та відмінне в різних літературних творах, що формує вміння оцінювати твори не лише в контексті окремого тексту. Така діяльність дозволяє учням усвідомлювати, як різні твори взаємодіють між собою, які ідеї та проблеми розглядаються в них з різних точок зору.

Важливою складовою цього процесу є формування в учнів здатності до рефлексії, що проявляється в умінні оцінювати власне розуміння твору та ставлення до прочитаного. Критичне письмо допомагає дітям не лише визначити власне ставлення до змісту твору, але й аргументувати свою точку зору, опираючись на конкретні приклади з тексту, що підвищує рівень їхнього літературного аналізу.

Розглянемо приклади завдань, пов'язаних з формуванням критичного мислення в учнів молодшого шкільного віку, що підвищує мотиваційний критерій до формування умінь аналізувати художні твори. Візуалізація завдання подана на рис. 4.5.

Рис. 4.5. Завдання «Мій улюблений зимовий твір»

Завдання «Мій улюблений зимовий твір», оформлене в креативній формі, сприяє розвитку навичок аналізу художнього твору серед учнів початкової школи, заохочуючи їх до глибшого осмислення зимових сюжетів та емоцій, що виражаються в літературі. Візуальні елементи, такі як малюнок святого Миколая, подарунки та кольорові листочки, допомагають зробити завдання наочним і доступним, що сприяє кращому запам'ятовуванню та засвоєнню матеріалу. Завдяки яскравим кольорам і креативним елементам оформлення учні виявляють більшу зацікавленість у виконанні завдання, що позитивно впливає на мотивацію до вивчення літератури.

Творчий підхід у формулюванні запитань на картках, що оточують основну фігуру, дозволяє учням не тільки висловлювати власні думки, але й активно шукати відповіді на питання, що стосуються літературного твору. Це сприяє розвитку критичного мислення, адже діти змушені аналізувати різні аспекти тексту, порівнювати їх із власним досвідом і формулювати судження про мотиви героїв або зимові елементи твору.

Крім того, завдання стимулює учнів до формулювання аргументованих відповідей, аналізуючи власні улюблені зимові твори. Це дозволяє дітям розвивати навички аргументації, а також самостійно формувати думки щодо

літературного твору, його персонажів і загальних ідей. Такий підхід сприяє глибшому розумінню літературного процесу та розвитку аналітичних здібностей учнів.

Наступним завданням запропонованим нами стало «Літературне лото», представлене на рис. 4.6. Літературне лото є ефективним педагогічним інструментом, який сприяє розвитку самостійної інтерпретації змісту твору та формуванню зв'язків між різними літературними текстами. В умовах шкільного навчання літературне лото виконує роль інтерактивного методу, що дозволяє учням глибше зануритися в аналіз літературних творів, а також розвивати їх здатність до порівняльного та критичного мислення. Окремі елементи цього методу, а саме завдання зіставлення опису героя, назви твору та імені автора, активізують процес пізнавальної діяльності учнів, сприяючи закріпленню знань про літературні персонажі, їхні характеристики та місце в тексті.

Виконуючи завдання літературного лото, учні мають змогу самостійно інтерпретувати образи персонажів, розпізнавати їхні риси характеру, мотиви вчинків і роль у сюжеті твору. Опис героя стає точкою відліку для більш глибокого осмислення літературного твору, оскільки він дозволяє виділити основні конфлікти та ідеї, що стоять за вчинками персонажів. Крім того, завдання зіставлення допомагає учням з'ясувати, як автор через своїх персонажів втілює певні моральні, етичні чи соціальні проблеми, що є важливими для літературного контексту твору. З точки зору теорії літератури, така діяльність сприяє розвитку літературної компетентності, що включає здатність до аналітичного та синтетичного мислення щодо літературних текстів.

Поєднання опису героя з назвою твору та ім'ям автора дозволяє встановити логічні та тематичні зв'язки між творами. Крім того, літературне лото стимулює учнів до більш глибокого осмислення тексту через активне залучення до процесу зіставлення та аналізу. Така форма роботи з літературними творами є інструментом розвитку критичного мислення,

оскільки учні не просто виконують механічне завдання, а й шукають логічні зв'язки, що вимагає від них застосування аналітичних та порівняльних навичок. Вони повинні усвідомлювати, чому певний опис героя відповідає саме такому твору та автору, що стимулює більш глибоке занурення в текст і виявлення його прихованих смислів.

Office on the web Frame	Літературний твір
хлопчик, який завжди потрапляє в різні пригоди, але, незважаючи на це, залишається добрим і щирим. Він дуже відданий своїм друзям, готовий допомогти навіть у найскладніших ситуаціях. Дуже сміливий і розумний, хоч і часом робить непередбачувані вчинки.;	Назва твору: "Тореадори з Васюківки" Автор: Всеволод Нестайко
Маленька дівчинка, яка любить малювати і мріє стати художницею. Вона дуже добра, чуйна і завжди намагається допомогти іншим, навіть коли сама не має чим допомогти. Вона часто потрапляє в цікаві ситуації, але завжди знаходить вихід із них.	Назва твору: "Казка про гудзик" Автор: Марія Солтис-Смирнова
Маленька, весела пташка, яка через свою жвавність і <u>любопитство</u> потрапляє у складні ситуації. Він прагне зрозуміти навколишній світ і знаходить нових друзів, однак його занадто легковажне ставлення до життя призводить до неприємностей.	Назва твору: "Чиж та голуб" Автор: Л. Глібов
Маленький хлопець, що попри свою молодість, виявляє відвагу і мужність. Він готовий на все, аби допомогти своїй родині та друзям. Вірить у доброту і справедливість, і завжди прагне захищати слабших.	Назва твору: "Івасик-Телесик"
Сміливий та сильний хлопець, який завжди готовий прийти на допомогу, проявляючи відвагу, силу і вірність. Він бореться за правду та справедливість.	Назва твору: "Кирило Кожум'яка" Автор: народна українська казка

Рис. 4.6. «Літературне лото»

Маршрутний лист "My book route"	Презентація книги	Назва: Автор: Жанр: Кількість сторінок:
	Головні герої	Герой 1: Герой 2: Герой 3:
	Тема	
	Конфлікт	
	Послідовність подій	1. 2. 3. 4. 5.
	Враження кожного учасника	1. 2. 3. 4.
	Найбільш вражаюча цитата	
	Оцінювання книги (1-10)	
	Дата:	
	Учасники: Вчитель:	Причини, чому сподобалась книга: 1. 2. 3.

Cue Card #2

Опиши місце подій твору

- Де відбуваються події цього твору?
- Як це місце виглядає?

Рис. 4.7. Маршрутний лист «Book Talk», карти підказок «Cue card»

Завдання, оформлені у вигляді «Маршрутного листа» та «Cue Card», є ефективними засобами для розвитку аналітичних і комунікативних навичок учнів початкової школи, сприяючи глибшому осмисленню літературних творів. Такий підхід активно залучає учнів до інтерактивного процесу аналізу художнього тексту, структурованого в вигляді чітко визначених етапів, що забезпечує систематичний підхід до опрацювання матеріалу. Реалізація таких вправ представлені на рис. 4.7.

Маршрутний лист «Book Talk» містить серію завдань, які спонукають учнів до ретельного аналізу твору через кілька ключових етапів: представлення учасників, опис твору, аналіз головних персонажів, визначення основних подій та тем. Така структура дозволяє учням фокусуватися на суттєвих аспектах тексту, сприяючи розвитку їх здатності виокремлювати важливі елементи твору та робити висновки. Завдання, пов'язані з описом головних подій та тем твору, стимулюють учнів до глибокого аналізу змісту, що є основою для подальшої інтерпретації літературного тексту та розвитку навичок аргументації.

Карти підказок «Cue Card» доповнюють цей процес, надаючи учням можливість систематизувати свої думки та ідеї під час обговорення. Використання таких карт стимулює розвиток критичного мислення, адже учні повинні самостійно формулювати свої висновки, звертаючи увагу на конкретні аспекти твору. Запис основних думок на картках дозволяє учням краще структурувати інформацію, що полегшує процес осмислення та інтерпретації змісту твору.

Впровадження цих завдань сприяє розвитку здатності учнів до самостійного аналізу, що є основою для формування навичок критичного мислення. Такий метод забезпечує не лише розвиток аналітичних здібностей, а й формує у учнів уміння ефективно виражати свої думки у вербальній формі, що є необхідним для подальшого розвитку мовних і комунікативних навичок.

Таким чином, застосування інтерактивних методів, елементів критичного мислення, роботи з ілюстраціями, інсценізацією та творчими завданнями сприяє розвитку аналітичних умінь і читацької культури молодших школярів. Методичні підходи до формування умінь аналізу художніх творів у 3 класі повинні забезпечувати поєднання емоційного сприйняття, усвідомлення змісту й художніх засобів, а також формування особистісного ставлення до прочитаного.

2.3. Аналіз результативності розробленої методики

За результатами запровадження розробленої методики та проведення експерименту спостерігаються значні зміни в рівні сформованості аналітичних умінь учнів 3 класу, зокрема у таких критеріях, як мотиваційний, змістовий, інтерпретаційний та емоційно-ціннісний. Порівняно з констатувальним етапом, після застосування методики показники середнього та високого рівнів у всіх зазначених критеріях значно зросли, тоді як кількість учнів, що демонструють початковий і достатній рівень, значно зменшилась.

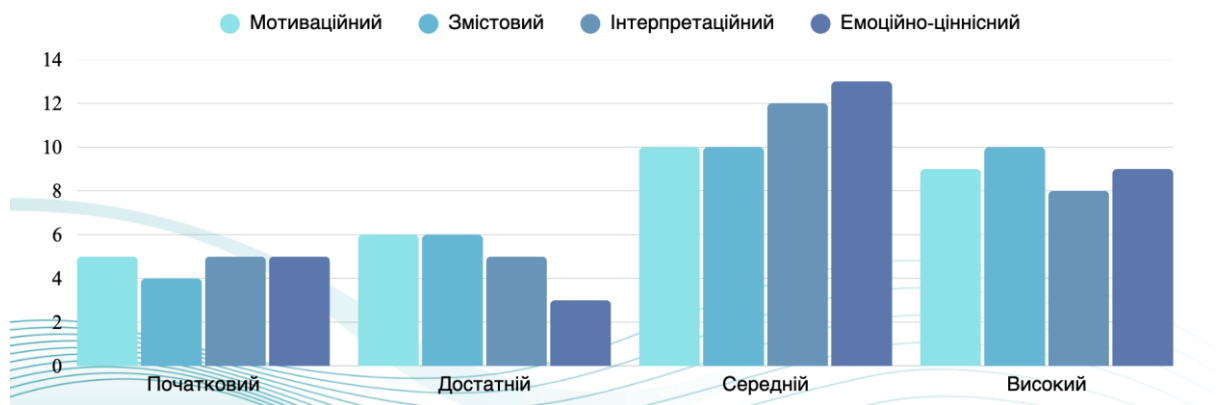

Рис. 5.1. Результати контрольного етапу дослідження

Це контрольний етап моніторингу після застосування розроблених методичних рекомендацій, який відображає зміни в рівнях розвитку читацьких і аналітичних умінь учнів. У дослідженні взяли участь 30 учнів третього класу, і результати показали покращення в здатності учнів працювати з текстами після впровадження нових методичних підходів.

Мотиваційний критерій:

Початковий рівень: 6 учнів (20%) — кількість учнів на початковому рівні значно зменшилася, що свідчить про покращення мотивації учнів до роботи з текстом. Учні стали більш зацікавленими в процесі читання, хоча їхня мотивація ще не завжди забезпечує глибоке осмислення матеріалу.

Достатній рівень: 9 учнів (30%) — учні демонструють певну зацікавленість і готовність до самостійної роботи з текстами, але їхня мотивація потребує додаткової підтримки для досягнення більш високих результатів.

Середній рівень: 7 учнів (23%) — учні на цьому рівні стали більш залученими до тексту, продемонстрували здатність до глибшого осмислення прочитаного.

Високий рівень: 8 учнів (27%) — кількість учнів, які досягли високого рівня мотивації, збільшилася, що є показником ефективності методичних рекомендацій, адже ці учні активно працюють з текстами, намагаються самостійно досліджувати зміст творів.

Змістовий критерій:

Початковий рівень: 7 учнів (23%) — кількість учнів на початковому рівні зменшилася, що вказує на покращення здатності до базового розуміння змісту твору.

Достатній рівень: 10 учнів (33%) — учні здатні виокремлювати основні ідеї, визначати тему та головні події твору, проте їм ще важко повноцінно розкрити більш складні аспекти змісту.

Середній рівень: 7 учнів (23%) — учні здатні проводити більш детальний аналіз змісту твору, розуміють його глибші аспекти.

Високий рівень: 6 учнів (21%) — учні, що досягли високого рівня, можуть не тільки виокремити основні ідеї, а й глибше аналізувати контекст та зміст твору, включаючи символіку та глибину основної думки.

Інтерпретаційний критерій:

Початковий рівень: 7 учнів (23%) — кількість учнів на початковому рівні зменшилася, що вказує на покращення в здатності аналізувати причинно-наслідкові зв'язки в текстах.

Достатній рівень: 8 учнів (27%) — учні можуть виконати базовий аналіз, проте їхня здатність до критичного осмислення подій та подальших висновків ще потребує розвитку.

Середній рівень: 9 учнів (30%) — учні здатні проводити більш глибокий аналіз, зв'язувати події, виявляти приховані смисли, логічно пояснювати їх взаємозв'язок.

Високий рівень: 8 учнів (27%) — учні на високому рівні самостійно інтерпретують текст, здатні виявляти причинно-наслідкові зв'язки та більш глибоко розуміти текстові деталі.

Емоційно-ціннісний критерій:

Початковий рівень: 4 учнів (13%) — кількість учнів на початковому рівні зменшилася, що свідчить про покращення емоційної залученості до текстів.

Достатній рівень: 8 учнів (27%) — учні на цьому рівні здатні демонструвати емоційну залученість до прочитаного, але не завжди їхні оцінки є обґрунтованими чи глибокими.

Середній рівень: 10 учнів (33%) — учні здатні глибше співпереживати персонажам, аналізувати моральні питання твору.

Високий рівень: 8 учнів (27%) — кількість учнів, які досягли високого рівня емоційної залученості, збільшилася, що свідчить про здатність цих учнів до критичної оцінки персонажів та обґрунтування своїх емоційних реакцій.

Загалом, результати контрольного етапу дослідження після застосування розробленої методики свідчать про значне покращення в рівнях розвитку аналітичних умінь учнів. Зменшилася кількість учнів, які знаходяться на початковому рівні, і збільшилася кількість учнів, які досягли середнього та високого рівня в усіх критеріях. Ці зміни свідчать про ефективність запропонованої методики, оскільки вона забезпечила учнів

зручними та доступними інструментами для аналізу літератури, інтегруючи творчий підхід з аналітичним мисленням. Використання інтерактивних методів, таких як творчі завдання, картки-схеми, та візуалізація, сприяло більш глибокому зануренню учнів у зміст творів, активізувало їхній інтерес до літератури і допомогло сформувати більш самостійний підхід до аналізу текстів. Методика також підвищила здатність учнів аргументувати свої думки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і розуміти емоційний контекст творів, що є основою для розвитку глибоких аналітичних умінь.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного дослідження, що охоплює діагностику рівня сформованості аналітичних умінь учнів 3 класу, розробку системи завдань і методичних прийомів, а також оцінку результативності впровадженої методики, можна зробити низку важливих висновків щодо ефективності запропонованих підходів до формування аналітичних умінь у молодших школярів.

Аналіз рівня сформованості вмінь учнів показав, що на початковому етапі більшість учнів мали труднощі з глибоким осмисленням текстів, зокрема у таких аспектах, як розуміння прихованого змісту, аналіз художніх засобів та емоційного підтексту творів. Однак застосування інноваційних методик, зокрема інтерактивних технологій, мультимедійних ресурсів, творчих завдань та візуалізацій, значно підвищило рівень зацікавленості учнів у літературі, а також сприяло розвитку їх критичного мислення, творчих здібностей та читацької компетентності.

Розроблені завдання, які охоплюють різні етапи аналізу художнього твору від переказу тексту до аналізу образних елементів та авторських прийомів, сприяли поступовому розвитку аналітичних умінь учнів. Важливими компонентами цієї системи стали картки-схеми та робота з ілюстраціями, що допомогли учням більш глибоко усвідомлювати зміст

творів, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, а також висловлювати власні думки щодо прочитаного.

Аналіз результатів експерименту продемонстрував позитивні зміни в мотиваційному, змістовому, інтерпретаційному та емоційно-ціннісному критеріях, що свідчить про ефективність впроваджених методичних підходів. Підвищення рівня мотивації учнів, поліпшення їх здатності до самостійного аналізу та інтерпретації літературних текстів, а також розвиток емоційно-ціннісного ставлення до прочитаного підтверджує, що запропоновані методи сприяють формуванню глибшого розуміння літератури та розвитку критичного мислення.

Отже, результати дослідження свідчать про ефективність розробленої методики у формуванні аналітичних умінь учнів 3 класу. Включення інтерактивних методів, творчих завдань та візуалізацій дозволило значно підвищити рівень читацької компетентності, здатності до критичного аналізу та самостійної інтерпретації художніх творів. Ці зміни підтверджують, що розроблені методичні підходи є важливим інструментом у розвитку аналітичних і творчих умінь учнів початкових класів і можуть бути ефективно застосовані в навчальному процесі для досягнення високих результатів у формуванні читацької культури.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що формування умінь аналізувати художні твори в учнів початкової школи є ключовим чинником літературного розвитку дитини та формування її читацької культури.

У третьому класі ця робота набуває особливої ваги, адже саме в цьому віці формуються основи свідомого, емоційно забарвленого сприйняття тексту, здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, оцінювати поведінку персонажів і висловлювати власну думку щодо прочитаного.

Методика навчання аналізу художніх творів у третьокласників є важливою складовою літературної освіти молодших школярів, оскільки саме на цьому етапі діти переходять від простого розуміння змісту до глибшого усвідомлення тексту. Вони поступово навчаються визначати тему, головну думку, характеризувати героїв, аналізувати події та розуміти позицію автора. Ефективне формування таких умінь вимагає використання різноманітних методів і прийомів, які поєднують аналітичну та творчу діяльність учнів. Основна мета методики полягає в тому, щоб навчити дітей не лише переказувати зміст, а й осмислювати художній задум, розуміти внутрішній світ персонажів, мотиви їхніх вчинків і формувати власне ставлення до твору.

Для з'ясування сучасних тенденцій, ефективних прийомів і труднощів, з якими стикаються вчителі початкової школи, було проведено їх анкетування. яке дало змогу визначити: інноваційні методи, що застосовуються педагогами під час вивчення твору; особливості використання схем, таблиць і способів аналізу художнього тексту; труднощі й потреби вчителів щодо розвитку аналітичних навичок учнів; ефективність інтерактивних і діяльнісних підходів у навчанні.

Отримані результати дали змогу оцінити реальний стан сформованості умінь аналізувати твори у третьокласників, виявити проблемні аспекти методичної роботи та виробити рекомендації для підвищення її

результативності. Серед основних труднощів учителі виокремлюють: поверхове сприйняття тексту, труднощі у висловленні власних суджень, обмежений словниковий запас і слабку читацьку мотивацію учнів. Водночас найкраще діти виконують завдання, що передбачають визначення теми, головної думки та послідовності подій у творі. Водночас найскладнішими для учнів залишаються завдання, пов'язані з визначенням авторського ставлення, аналізом художніх засобів, розкриттям прихованого змісту твору та формулюванням узагальнень.

Щодо ефективності чинної програми з читання, більшість опитаних учителів зазначили, що вона лише частково відповідає сучасним вимогам, адже не передбачає достатньої кількості практичних завдань для глибокого опрацювання художнього тексту. Педагоги наголошують на доцільності розширення навчально-методичного забезпечення, зокрема за рахунок: збірників вправ і завдань з аналізу художніх творів; дидактичних ігор, тренувальних карток; мультимедійних засобів навчання; методичних рекомендацій, спрямованих на поетапне формування аналітичних умінь.

На констатувальному етапі було проведено дослідження рівня сформованості умінь аналізувати художні твори. Отримані результати дали змогу не лише визначити індивідуальні особливості читацької діяльності молодших школярів, а й окреслити загальний рівень розвитку їхніх аналітичних умінь у 3-х класах. Це стало основою для подальшого вдосконалення методики роботи з художніми текстами на уроках літературного читання.

У дослідженні подано методичні рекомендації для вчителів, спрямовані на підвищення ефективності формування в учнів умінь аналізувати художні твори. Запропоновані методичні підходи покликані забезпечити поєднання емоційного сприймання, усвідомлення змісту й художніх засобів твору, а також формування особистісного ставлення до прочитаного.

Таким чином, результати констатувального етапу підтвердили необхідність цілеспрямованої методичної роботи, спрямованої на розвиток

аналітичних умінь учнів третього класу. Перспективними є інтерактивні методи, використання карток-схем, творчих завдань і візуалізацій, які забезпечують глибше осмислення змісту художніх текстів і підвищення рівня читацької компетентності молодших школярів.

Запропонована методика формування умінь аналізувати художні твори у 3 класі є підходом, що поєднує аналітичні та творчі завдання для розвитку читацької компетентності учнів. Вона інтегрує традиційні методи роботи з текстом, такі як переказ змісту та визначення основних частин твору, з інноваційними підходами, що включають використання ілюстрацій, мультимедійних матеріалів, карток-схем і творчих завдань. Це дозволяє не лише розвивати аналітичне мислення, а й стимулювати емоційне сприйняття, інтерес до літератури і здатність самостійно інтерпретувати тексти.

Особливістю методики є її поетапний характер, де кожен етап сприяє розвитку конкретних навичок: від відтворення художніх картин та переказу тексту до аналізу образів і авторських прийомів, а також встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Важливим аспектом є також розвиток критичного мислення та вміння висловлювати власну думку, а завдання, пов'язані з аналізом образів, символів і художніх засобів, допомагають учням глибше розуміти емоційний і змістовний наповненість твору.

Цей підхід інтегрує як аналітичні, так і творчі методи, що дозволяють учням не лише зрозуміти зміст твору, а й сформулювати власне ставлення до нього, розвиваючи таким чином глибоке і критичне сприйняття літератури.

Завдяки впровадженню методики, показники середнього та високого рівнів мотиваційного, змістового, інтерпретаційного та емоційно-ціннісного критеріїв значно зросли. Водночас, показники початкового та достатнього рівнів значно зменшились, що підтверджує ефективність запропонованих підходів у розвитку аналітичних умінь учнів. Методика дозволила створити умови для більш глибокого і самостійного аналізу художніх творів, що позитивно вплинуло на загальний рівень читацької компетентності учнів.

Отже, запроваджена методика виявилася ефективною, оскільки забезпечила комплексний підхід до формування в учнів початкових класів умінь аналізувати художні твори. Використання інтерактивних методів, карток-схем, творчих завдань і візуалізацій сприяло розвитку не лише аналітичних навичок, а й критичного мислення, аргументації та емоційного сприйняття літератури. Впровадження цих методів у навчальний процес дозволило підвищити рівень літературної освіти учнів і підготувати їх до більш глибокого та усвідомленого сприйняття художнього тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко К.П. Взаємозв'язок видів та шляхів художнього аналізу в шкільній практиці. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2004. № 6. С. 14-16.
2. Беляєва О. М., Лисанець Ю. В. Категорії «знання», «уміння» і «навички» в дидактиці та лінгводидактиці. 2011. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/be1a8bd2-b271-4a02-88de-ec499c672bc6/content> (дата звернення: 03.11.2025)
3. Білоконна Н.І., Кравцова І.А., Павлик О.А. Виховні можливості уроків літературного читання. *Початкова школа*. 2015. № 10. С. 38-49.
4. Білоконна Н.І. Емоційно-естетичне виховання молодших школярів на уроках літературного читання. Вісник Міжнародного дослідного центру: «Людина: мова, культура, пізнання»: наук. журн.: [гол. ред. О.М.Холод]. Кривий Ріг, 2014. С. 10-14.
5. Білоконна Н.І. Формування емоційної культури дітей молодшого шкільного віку засобами художньої літератури / Н.І. Білоконна, В.С. Абрамчук Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ», 2015. 84 с.
6. Білоус П. Особливості сприймання художнього твору. Українська мова та література. 2003. № 34 (338). С. 9-12. 3
7. Богданець-Білокаленко Н. Літературне читання. Уроки. / Н. Богданець-Білокаленко, С.Романюк. Київ: Вид. дім «Перше вересня», 2017. 136 с.
8. Богданець-Білокаленко Н. Використання мультимедіа у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів. Київ: Педагогічне видавництво, 2024. 256 с.
9. Бринза І. В., Горєлова В. О. Теоретичний аналіз підходів та ознак прогностичних здібностей дітей молодшого шкільного віку. Габітус: науковий журнал. 2021. Вип. 21. С. 51-56.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с.
11. Волошина Г. Особливості аналізу тексту на уроках читання. Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (9–10 грудня 2020 року). Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2020. С. 39–42. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sno.udpu.edu.ua/images/2020/neperervna/zbirnyk_tez.pdf#page=39
12. Волошина Г. П. Особливості уроків читання та літературознавча пропедевтика у початковій школі: посіб. для студентів та учителів почат. кл. Умань, 2011. 126 с.
13. Гудзик І. П. Розвиток навички читання: методичні рекомендації. Київ: Освіта, 1996. 96 с.
14. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
15. Енциклопедія Сучасної України / Ред. І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: <https://esu.com.ua/article-35180> (дата звернення: 03.11.2025)
16. Ігнатенко Н. В. Психологічна характеристика тексту й проблеми його розуміння. URL: [//library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/6/visnuk_19.pdf](http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/6/visnuk_19.pdf).
17. Вашуленко О. В. Компетентнісно орієнтований підручник літературного читання для учнів початкових класів URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/442>
18. Колесніков С. Естетика як наука про мистецтво. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/estetika/497-kolesnikov/10261-s-3html> (дата звернення: 05.11.2025)
19. Літвін Н.Ю. Формування читацької активності на уроках літературного читання у початковій школі. Формування творчої особистості в умовах компетентнісної освіти: збірник науково-методичних статей кафедри

ЗМПН ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет»; за заг. ред. О.А. Павлик. Кривий Ріг: КП, 2016. Вип.9. С. 65-73

20. Мартиненко В.О. Труднощі сприймання художніх творів молодшими школярами. Укр. мова і л-ра в шк. 2012. № 6. С. 16 – 20

21. Мишак Г. Виховні і освітні завдання уроків читання в початкових класах. Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: збірник наукових праць студентів. Кривий Ріг: КП ДВНЗ «КНУ», 2013. Вип. 6. 256с.

22. Навчання і виховання учнів 3 класу: [навч. посіб. для вчителів] / Упоряд. О. Я. Савченко. К.: Видавництво «Початкова школа». 2005. 640с.

23. Навчальні програми для 1-4 класів [Електронний ресурс] — Режим доступа: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalniprogrami/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkol>

24. Нежива Л., Паламар С. Дитяча література з методикою навчання : навч.-метод. посібн. К.: ЦП «КОМПРИНТ». 2025. 245 с.

25. Петровська Т. Система роботи над образними засобами художнього твору на уроках літературного читання. Початкова школа. 2013. № 4. С. 5 - 7.

26. Проблема професійної готовності вчителя до оцінювання читацької компетентності учнів молодших класів. Київ: Педагогічне видавництво, 2022. 98 с.

27. Піць, І. І. (2024). Формування читацької компетентності в молодшому шкільному віці: сутнісні ознаки та основні прийоми розвитку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, Вип. 94, С. 37–42.

28. Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства: монографія / за ред. С. А. Гончаренко, Л. О. Кондратенко. К.- Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.

29. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти. К.: Грамота, 2012. 504с.

30. Савченко О.Я. Літературне читання : укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою: підруч. для 3-го кл. загальноосвіт. навч.закл. / О.Я. Савченко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 192с.
31. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах : посіб. для вчителя. К.: Освіта, 2007. 247 с.
32. Савченко О.Я. Розуміння молодшими школярами літературних творів: сутність процесу і засоби формування. Початкова школа. 2017. №8. С. 5-8.
33. Савченко О.Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра. Київ: Педагогічна думка, 2014. 176 с.
34. Савченко О. Метод проектів на уроках літературного читання. Початкова школа. 2015. № 11. С. 26-30.
35. Сафарян, С. І. (2019). Інтертекстуальний аналіз художнього твору як шлях формування інтерпретаційної компетентності учнів на уроках літератури. Науковий часопис “Кременецькі компаративні студії”, Вип. ІХ, с. 102–114.
36. Сардак С. Е. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Дніпро : ДГУ, 2018. 103 с.
38. Ситченко А. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу : монографія. К.: Ленвіт, 2004. 304 с.
38. Софій Н.З. Інноваційні методи навчання та викладання : теоретичне підґрунтя та методика використання. К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти», 2007. 61 с.
39. Стороній В. Літературознавство: навчальний посібник. К., 2013. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://studfile.net/preview/7133082/page:9/> (дата звернення: 03.11.2025)
40. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. К. : Рад. шк., 1988. – 304 с. .
41. Орлова О. Сприйняття як літературознавча проблема. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1574/1/Orlova.pdf>.

42. Паламар С., Нежива Л. Особливості застосування хмари слів у мовно-літературній галузі початкової освіти. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка, 2021, № 36 (2), 45-52.
43. Типова освітня програма для учнів 3-4 класів [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
44. Художній твір / Вікіпедія — Електронна енциклопедія. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Художній_твір (станом на 26 листопада 2025).
45. Цимбал О.М. Проектні технології: особливості впровадження у початковій школі. Початкове навчання. 2008. № 19. С. 2-13.
46. Чавс У. Проектне навчання у початковій школі. Початкова школа. — 2016. № 10. С.50-53.
47. Чепелева Н.В. Особливості розуміння тексту молодшими школярами. Початкова школа. 1988. № 11. С. 52-58
48. Яценко С. Проект початкової школи / С. Яценко, О. Харченко // Початкова освіта. 2017. № 4. С. 4-6
49. Ящук С. Розвиток творчого потенціалу у процесі проектно-технологічної діяльності. Рід. шк. 2004. №4. С.9-11
50. Nezhyva L., Palamar S., Lytvyn O. Perspectives on the use of augmented reality within the linguistic and literary field of primary education. Proceedings of the 3rd International Workshop on Augmented Reality in Education (AREdu 2020), Kryvyi Rih, Ukraine, May 13, 2020. CEUR Workshop Proceedings 2731, 297–311. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2731/paper17.pdf>
51. Nezhyva L.L., Palamar S.P., Marienko M.V. Clouds of words as a didactic tool in literary education of primary school children. Proceedings of the 9th Workshop on Cloud Technologies in Education CEUR Workshop Proceedings, 2022, 3085, pp. 381–393.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Опитування вчителів

Мета: з'ясувати думку педагогів щодо рівня підготовки учнів до аналізу художніх творів, труднощів у навчанні та ефективних методів формування відповідних умінь.

Анонімність: результати анкети будуть використані лише в наукових цілях.

Блок I. Загальні відомості

1. Стаж педагогічної роботи:
 - ☐ до 5 років
 - ☐ 6–10 років
 - ☐ 11–20 років
 - ☐ понад 20 років
2. Чи викладаєте ви за програмою «Нова українська школа» (НУШ)?
 - ☐ Так
 - ☐ Ні

Блок II. Досвід та методи роботи

3. Як часто ви проводите аналіз художнього твору з учнями 3 класу?
 - ☐ На кожному уроці читання
 - ☐ 1–2 рази на тиждень
 - ☐ Рідше
4. Які методи аналізу ви використовуєте найчастіше? (можна кілька варіантів)
 - ☐ Бесіда за змістом
 - ☐ Робота з ілюстраціями
 - ☐ Характеристика героїв
 - ☐ Визначення основної думки твору
 - ☐ Емоційно-оцінне обговорення
 - ☐ Використання інтерактивних технологій (ігри, мультимедіа)
 - ☐ Інше (вкажіть) _____
5. Які труднощі ви спостерігаєте під час формування умінь аналізувати твір у третьокласників?
 - ☐ Обмежений словниковий запас

- Поверхове розуміння змісту
- Складність у висловленні власної думки
- Низька зацікавленість дітей

Інше (вказіть) _____

Блок III. Оцінка рівня підготовленості учнів

На вашу думку, учні 3 класу найбільш успішно виконують завдання з:

- Визначення теми та головної думки
 - Характеристики героїв
 - Встановлення послідовності подій
 - Висловлення власного ставлення до твору
7. З якими завданнями учні мають найбільші труднощі?
- Визначення авторської позиції
 - Аналіз художніх засобів
 - Виявлення прихованого змісту твору
 - Узагальнення та формулювання висновків

Блок IV. Погляди та потреби

8. Чи вважаєте ви достатньо ефективною нинішню програму з читання у частині формування умінь аналізу?

- Так
- Частково
- Ні

9. Які додаткові матеріали/інструменти допомогли б вам у формуванні умінь?

- Методичні рекомендації
- Збірник завдань та вправ
- Дидактичні ігри
- Мультимедійні ресурси
- Інше (вказіть) _____

10. Ваші побажання або поради щодо вдосконалення методики формування в учнів умінь аналізувати художні твори:

Дякуємо за участь у дослідженні!

ДОДАТОК Б

Таблиця: Узагальнені результати анкетування вчителів щодо формування умінь аналізу художніх творів у 3 класі (n = 10)

№	Питання анкети	Найпоширеніші відповіді вчителів	Кількість респондентів	%
1	Стаж педагогічної роботи	11–20 років	6	60%
		понад 20 років	3	30%
		до 10 років	1	10%
2	Викладання за програмою НУШ	Так	10	100%
3	Частота проведення аналізу творів	На кожному уроці читання	7	70%
		1–2 рази на тиждень	3	30%
4	Найпоширеніші методи аналізу	Бесіда за змістом	10	100%
		Робота з ілюстраціями	8	80%
		Характеристика героїв	9	90%
		Визначення головної думки	8	80%
		Використання інтерактивних технологій	6	60%
5	Основні труднощі під час аналізу	Поверхове розуміння змісту	9	90%
		Складність у висловленні власної думки	8	80%
		Обмежений словниковий запас	7	70%

6	Найуспішніші завдання для учнів	Визначення теми і головної думки	8	80%
		Встановлення послідовності подій	9	90%
7	Найбільші труднощі в аналізі	Аналіз художніх засобів	9	90%
		Виявлення прихованого змісту	7	70%
		Узагальнення та формулювання висновків	8	80%
8	Оцінка ефективності чинної програми	Частково ефективна	8	80%
		Ефективна	2	20%
9	Необхідні додаткові матеріали	Збірники завдань і вправ	8	80%
		Дидактичні ігри	7	70%
		Мультимедійні ресурси	6	60%
		Методичні рекомендації	9	90%

ДОДАТОК В

Черепашка Дейзі

«На теплому узбережжі Африки жила собі маленька черепашка на ім'я Дейзі. Вона раділа сонцю, плавала в теплих водах із мамою та сестрами і була безмежно щасливою. Та одного дня сталося лихо: до берега наблизився рибальський човен. Моряки закинули трал і разом з уловом витягли й Дейзі. Її кинули в діжку з дощовою водою, і корабель вирушив у далеку мандрівку.

Минали дні. Дейзі страждала від голоду та страху. Моряки забули про неї, зайнявшись своїми справами. Черепашка могла загинути, якби не випадок: діжка перекинулася, хвиля винесла її до борту, а один з моряків, не звертаючи уваги, виштовхнув її у море.

Сил у Дейзі майже не залишилося, але хвилі донесли її до безлюдного острова, де жив старий маячник Герц разом із тваринами — собакою, котом, козою та папугою. Вони знайшли знесилену черепашку і віднесли до затишного будиночка.

Завдяки турботі нових друзів Дейзі одужала. Але вона сумувала за рідним краєм, часто сиділа на березі моря, згадуючи маму. Герц бачив її тугу й чекав нагоди, щоб допомогти їй повернутись додому. І ось мав прибути корабель із добрим капітаном. Та раптом буря зруйнувала маяк – вітер зірвав ліхтар, і вогонь, що вказував шлях кораблям, майже згас.

Не вагаючись, Дейзі кинулась до вогню і накрила його панциром, аби зберегти хоч іскру. Її охопив біль, вона втрачала свідомість, але встигла побачити, як Герц мчить на допомогу. Завдяки її мужності маяк знову засвітив. Друзі рятували Дейзі.

Невдовзі до острова пристав корабель. Друзі бережно перенесли черепашку, яка отримала опіки, до каюти доброго капітана. І він виконав обіцянку – повернув Дейзі додому, в Африку. Там її зустрічали мама й сестрички. Це був день великої радості й надії. Бо добро завжди перемагає зло. А добро – вічне, як сам Всесвіт» (автор Анатолій Грищук).

ДОДАТОК Г

Аналіз твору через асоціації з ілюстраціями

Office on the web Frame

Дмитро Павличко

Гном

Тема: _____

Жанр: _____

Герой: _____

Проблема: _____

Головна думка: _____

Тема: _____

Жанр: _____

Герой: _____

Проблема: _____

Головна думка: _____

Анатолій Качан

Дівчинка і море

Office on the web Frame

Леонід Глібов

Лебідь, шука і рак

Тема: _____

Жанр: _____

Герой: _____

Проблема: _____

Головна думка: _____

Леонід Глібов

Коник-стрибунець

Тема: _____

Жанр: _____

Герой: _____

Проблема: _____

Головна думка: _____

ДОДАТОК Г

Ілюстрації до казки «Козлята і сірий вовк»

ДОДАТОК Д

Титул книги «Усі ми будемо королевами»

